

СХВАЛЕНО

розпорядження голови обласної
державної адміністрації
від 30 листопада 2017 року № 636

ЗАТВЕРДЖЕНО

рішення _____ сесії
обласної ради сьомого скликання
від __ грудня 2017 року №

ПРОГРАМА

економічного і соціального

розвитку області

на 2018 рік

ЗМІСТ

ЗМІСТ	1
Вступ	3
1. Оцінка економічного і соціального розвитку у 2017 році та проблеми, що його стримують.....	4
2. Цілі та пріоритети економічного і соціального розвитку у 2018 році.....	10
3. Підвищення конкурентоспроможності економіки регіону, забезпечення умов стійкого економічного зростання	12
3.1. Податково-бюджетна політика	12
3.2. Розвиток підприємництва та удосконалення системи надання адміністративних послуг	13
3.3. Інвестиційна діяльність	14
3.4. Розвиток інфраструктури регіону	16
3.5. Житлово-комунальне господарство та житлова політика.....	18
3.6. Енергозабезпечення та енергозбереження	19
3.7. Науково-технічний та інноваційний розвиток. Технічне регулювання..	20
3.8. Зовнішньоекономічна діяльність	21
3.9. Управління об'єктами державної та комунальної власності	22
4. Реальний сектор економіки	23
4.1. Промисловість	23
4.2. Аграрний комплекс	24
4.3. Транспорт і зв'язок.....	25
4.4. Споживчий ринок	26
5. Соціальна і гуманітарна сфери	27
5.1. Демографічна ситуація, підтримка сімей, дітей та молоді, гендерна політика.....	27
5.2. Ринок праці	29
5.3. Система соціального захисту та соціального забезпечення населення ...	31
5.4. Охорона здоров'я.....	33
5.5. Освіта.....	34
5.6. Культура і туризм	36
5.7. Фізична культура і спорт	37
5.8. Розвиток інформаційного простору	39
5.9. Розвиток громадянського суспільства	40
6. Природокористування та безпека життєдіяльності людини	41
6.1. Використання природних ресурсів.....	41
6.2. Охорона навколишнього природного середовища та техногенна безпека	42
7. Добровільне об'єднання територіальних громад	43

Додаток 1. Заходи з реалізації Програми економічного і соціального розвитку області на 2018 рік.

Додаток 2. Основні показники економічного та соціального розвитку області.

Додаток 3. Перелік основних регіональних цільових програм, які будуть реалізовуватися в області у 2018 році.

Додаток 4. Пріоритетні проекти, які доцільно фінансувати із залученням коштів обласного бюджету, та відповідно до яких було подано заявки.

Вступ

Програма економічного і соціального розвитку Чернігівської області на 2018 рік (далі – Програма) передбачає забезпечення узгоджених спільних дій місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування для втілення в області єдиної державної політики розвитку.

Програма розроблена Департаментом економічного розвитку разом з іншими структурними підрозділами обласної державної адміністрації, територіальними органами центральних органів виконавчої влади в області, райдержадміністраціями і виконавчими комітетами міських рад міст обласного значення.

Законодавчим підґрунтям розроблення Програми є закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про засади державної регіональної політики», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» та постанови Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету».

В основу Програми покладені основні положення Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 №385), Стратегії сталого розвитку Чернігівської області до 2020 року (затверджена рішенням двадцять п'ятої сесії обласної ради шостого скликання 28.05.2015), Глобальних цілей сталого розвитку до 2030 року, визначені ООН, Національної доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року, затвердженого розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.04.2017 № 275-р.

Відповідно до стратегічних цілей розвитку, існуючих проблем регіону та з врахуванням результатів виконання Плану заходів з реалізації у 2015-2017 роках Стратегії сталого розвитку Чернігівської області до 2020 року, Плану з реалізації Стратегії у 2018-2020 роках в Програмі передбачено комплекс завдань та заходів, спрямованих на економічний і соціальний розвиток області на 2018 рік.

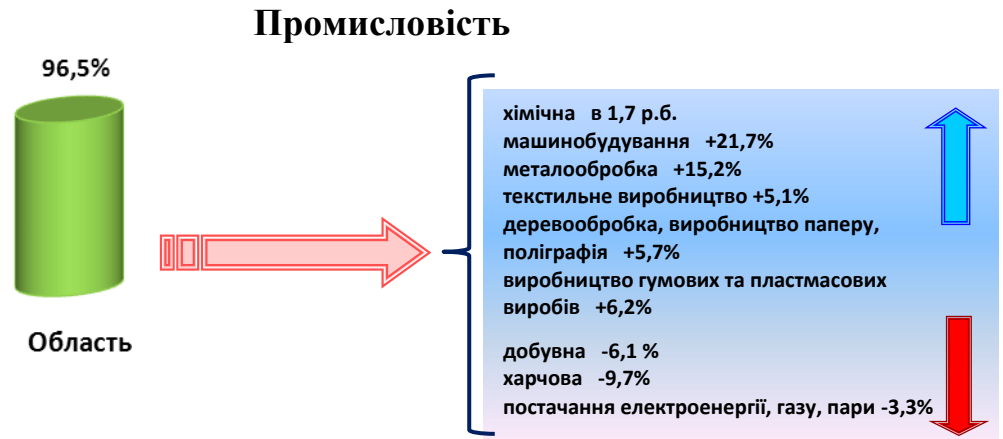
Програма містить основні показники економічного та соціального розвитку області на 2018 рік, які враховують існуючі тенденції соціально-економічного розвитку регіону та прогнозні показники економічного і соціального розвитку України, визначені постановою Кабінету Міністрів України від 31.05.2017 № 411 «Про схвалення Прогнозу економічного та соціального розвитку України на 2018-2020 роки». Вони відповідають завданням та індикаторам їх досягнення, закладеним у Плані заходів з реалізації Стратегії у 2018-2020 роках та розраховані на підставі статистичних даних, намірів підприємств, організацій, господарюючих суб'єктів області, структурних підрозділів обласної державної адміністрації, територіальних органів центральних органів виконавчої влади, райдержадміністрацій та виконавчих комітетів міських рад обласного значення щодо їх діяльності у наступному році.

До Програми включено перелік регіональних цільових програм, які будуть реалізовуватись в області у 2018 році, а також пріоритетні об'єкти, які доцільно фінансувати за рахунок коштів обласного бюджету, та відповідно до яких було подано заявки.

1. Оцінка економічного і соціального розвитку у 2017 році та проблеми, що його стримують

Економічна ситуація в області у 2017 році характеризується зростанням виробництва валової продукції сільського господарства, капітальних інвестицій, обсягу виконаних будівельних робіт, введеного житла, обороту роздрібної торгівлі.

Водночас, обсяг промислового виробництва за січень-жовтень 2018 року в області до відповідного періоду 2016 року зменшився на 3,5%.

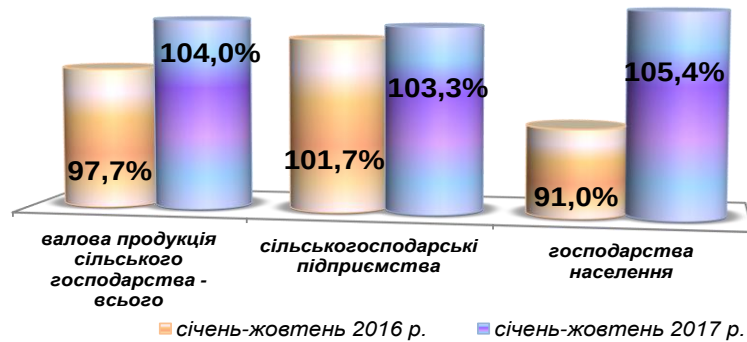
Позитивні зрушення відбулись на підприємствах з виробництва хімічних речовин і хімічної продукції (+68,1%), машинобудування (+21,7%), металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування (+15,2%), виробництва гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (+6,2%), виготовлення виробів з деревини, виробництві паперу та поліграфічній діяльності (+5,7%) та текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів (+5,1%).

Негативні тенденції спостерігались у добувній промисловості (-6,1%), на підприємствах з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (-9,7%), з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (-3,3 %).

Обсяг реалізованої промислової продукції за січень – вересень 2017 року склав 19,5 млрд гривень.

Індекс виробництва валової продукції сільського господарства за 10 місяців 2017 року становив 104,0% до відповідного періоду 2016 року, в т.ч. у сільсько-господарських підприємствах – 103,3%, в господарствах населення – 105,4%.

Індекс сільськогосподарської продукції

КАПІТАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ

За 9 місяців вкладено **капітальних інвестицій** на 35,9% більше, ніж у відповідному періоді 2016 року (по Україні – +20,7%). Область за темпом росту посіла 5 місце, однак питома вага капітальних інвестицій в загальнодержавному вимірі становить лише 1,6%.

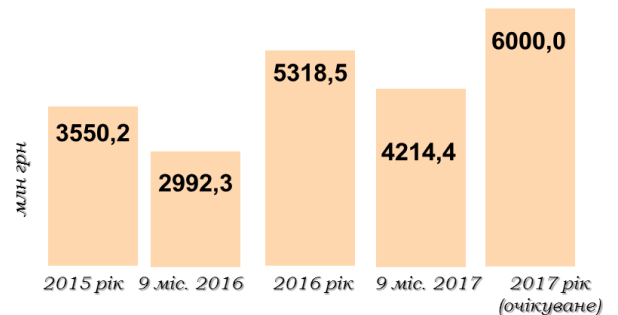

Інвестиції

Капітальні інвестиції зросли на 35,9%

Приріст іноземних інвестицій \$336,9 млн

Загальний обсяг капітальних інвестицій

Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал)

З початку 2017 року спостерігається значне нарощування обсягу залучених **прямих іноземних інвестицій** в економіку області (у 1,8 р.б.), а до відповідної дати 2016 року інвестиції зросли на 336,9 млн дол. США до 430,3 млн дол. США.

Обсяг **зовнішньої торгівлі** товарами за 9 місяців 2017 року зріс на 14,1% і склав 747,5 млн дол. США.

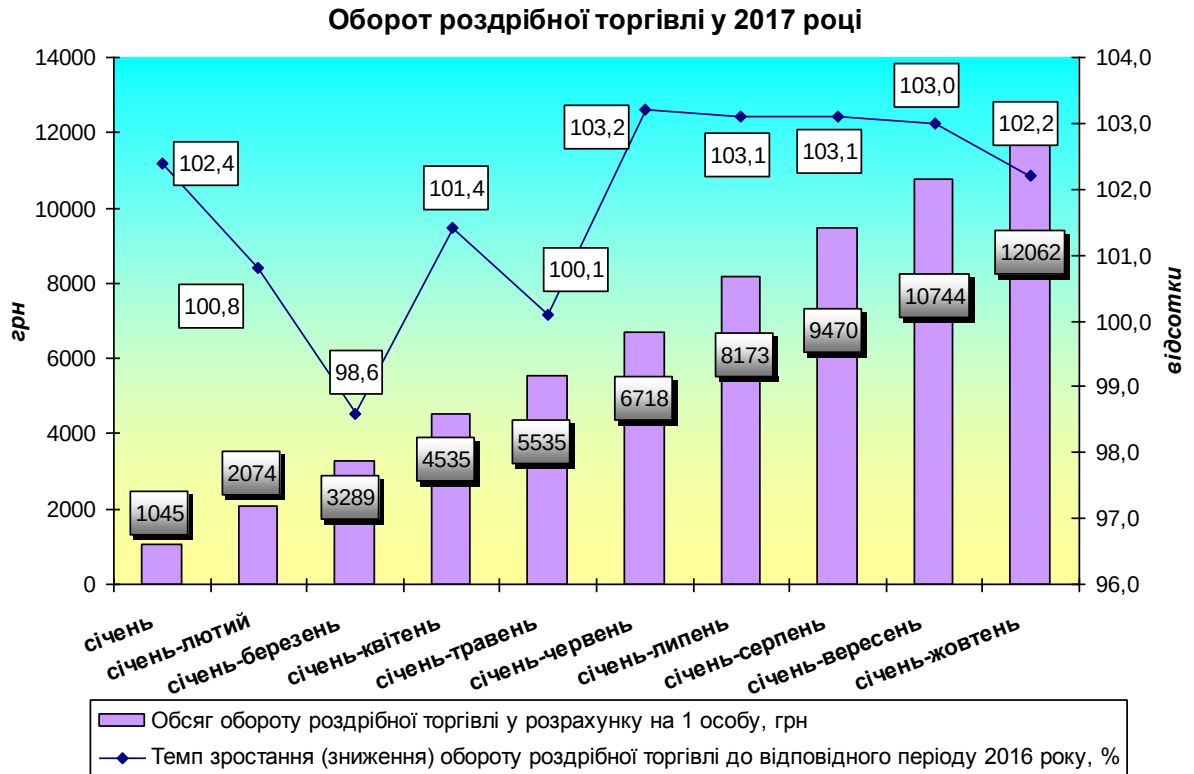
Експорт зріс на 42,7% (до 414,2 млн дол. США), імпорт зменшився на 8,6% (до 333,5 млн дол. США). Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами склало 80,7 млн дол. США).

експорт

Оборот роздрібної торгівлі (за всіма каналами реалізації) за січень-жовтень 2017 року збільшився на 2,2 % і склав 12,5 млрд гривень. У розрахунку на одну особу реалізовано товарів на суму 12,1 тис. гривень.

Індекс споживчих цін в області у жовтні 2017 року по відношенню до грудня 2016 року становив 112,1 % (Україна – 111,5 %), у т. ч. на продукти харчування та безалкогольні напої – 115,2 % (Україна – 115,0 %).

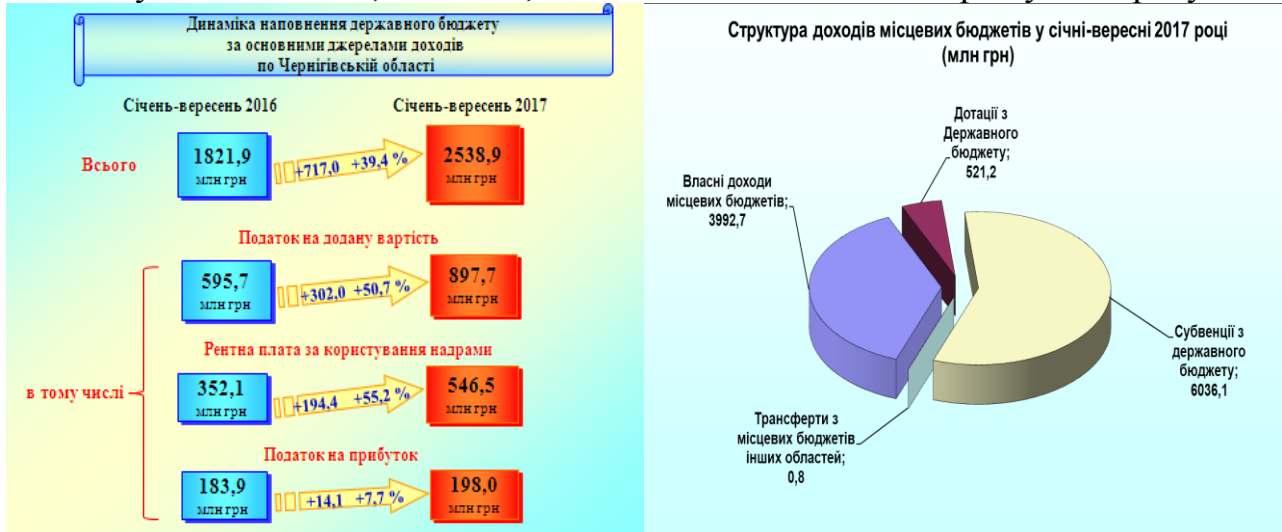
Обсяг виконаних будівельних робіт за січень-жовтень 2017 року склав 617,7 млн грн, що на 23,9 % більше до відповідного періоду 2016 року (по Україні – на 23,4% більше, область займає 8 місце). За 9 місяців 2017 року в експлуатацію введено 96,5 тис. м² **житла**, що на 49,6 % більше показника відповідного періоду 2016 року.

У 2017 році області на соціально-економічний розвиток з державного бюджету передбачено кошти в обсязі 409,2 млн грн, в тому числі по програмі «Державний фонд регіонального розвитку» – 112,553 млн грн, субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на соціально-економічний розвиток окремих територій – 211,89 млн грн, субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад – 84,8 млн гривень. За рахунок зазначених коштів здійснюється будівництво, реконструкція та капітальний ремонт 308 об'єктів в освіті, охороні здоров'я, культурі, спорті, житлово-комунальному та дорожньому господарстві, соціальній сфері.

У **житлово-комунальній сфері**, зважаючи на ситуацію, що склалася із забезпеченням енергоресурсами, вживаються всі вичерпні заходи щодо раціонального та ефективного їх використання. Тривала робота щодо виконання основних завдань та заходів, спрямованих на стабільне функціонування галузі житлово-комунального господарства. За 9 місяців 2017 року прибутки по підприємствах галузі становили 64,6 млн грн і в порівнянні з відповідним

періодом 2016 року збільшилися на 54,6 млн грн (майже в 6,5 раза). Обсяги капіталовкладень на виконання заходів з технічного переоснащення житлово-комунального господарства області становили 236,4 млн гривень.

За січень-вересень 2017 року до Державного бюджету зібрано 2538,9 млн грн податків та зборів, які контролюються Головним управлінням Державної фіскальної служби в області, що на 39,4 % більше відповідного періоду 2016 року.

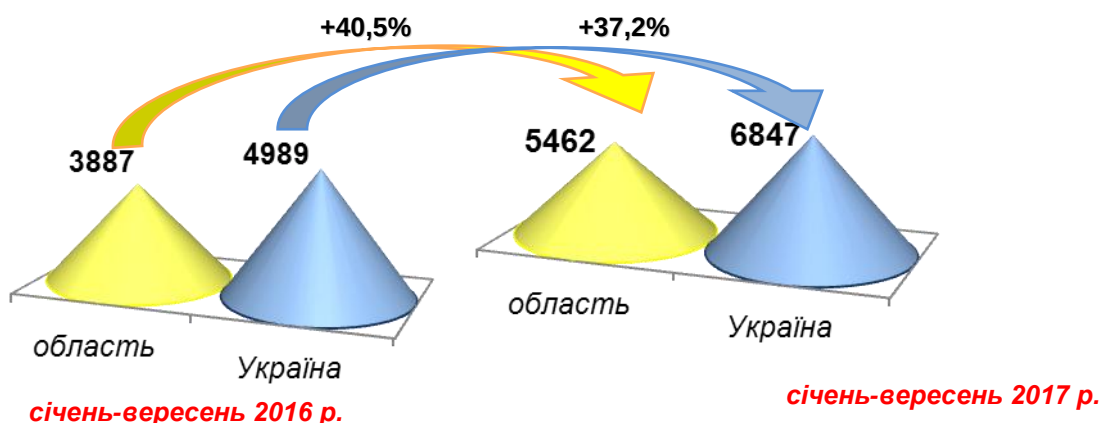

До **місцевих бюджетів** за січень-вересень 2017 року надійшло 9500,1 млн грн, що на 53,3 % більше, ніж в аналогічному періоді 2017 року.

На **ринку праці** забезпечується виконання завдань щодо сприяння зайнятості населенню та підбору кадрів для роботодавців. Хоча рівень укомплектування поданих роботодавцями вакансій є високим та досяг 85,6%, дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили залишається: навантаження на 1 вільне робоче місце станом на 1 жовтня 2017 року становить 8 безробітних осіб (на цю дату рік тому – 9 осіб).

За сприяння служби зайнятості знайдено роботу та повернуто до трудової діяльності шляхом працевлаштування на вільні та новостворені робочі місця 19,0 тис. громадян (на 7,6% більше, ніж за 9 місяців 2016 року), зокрема, 9,4 тис. офіційно безробітних.

Середньомісячна заробітна плата за 9 місяців 2017 року зросла проти відповідного періоду 2016 року на 40,5 % (до 5462 грн), а в реальному вимірі – на 21,6 %.

Область має складну демографічну ситуацію, для якої характерні процеси депопуляції, перш за все сільського населення.

Щорічне зменшення чисельності населення пов'язано, в першу чергу, з природним скороченням. Смертність в області вдвічі перевищує народжуваність (18,3 проти 7,4 на 1 тис. населення).

Реформування **системи охорони здоров'я** області здійснюється в напрямку оптимізації мережі закладів первинної ланки медико-санітарної допомоги, приведення наявного ліжкового фонду до обґрунтованих потреб територіальних громад з розширенням мережі закладів первинної медико-санітарної допомоги на засадах загальної практики-сімейної медицини та мережі відділень та пунктів швидкої (невідкладної) допомоги. Ліжковий фонд медичних закладів області на 01.10.2017 становить 9368 ліжок. Незважаючи на щорічне скорочення ліжкового фонду, показник забезпеченості на 10 тис. населення залишається найбільшим серед областей України і становить 89,6, що значно перевищує показник по Україні (68,63).

У сфері **освіти** значна увага приділяється розвитку дошкільної освіти та охопленню якомога більшої кількості дітей суспільним вихованням. Станом на 01.11.2017 в області функціонують 448 закладів дошкільної освіти, в яких отримують дошкільні послуги 94,9% дітей віком від 3 до 6 років. Чисельність дітей у закладах дошкільної освіти з розрахунку на 100 місць становить 113 осіб. Усіх дітей п'ятирічного віку охоплено різними формами здобуття дошкільної освіти.

У 2017-2018 навчальному році якісну й доступну повну загальну середню освіту у 520 закладах загальної середньої освіти отримують 92,4 тис. учнів.

В області активно відбувається **процес децентралізації** в рамках впровадження реформи місцевого самоврядування. З початку 2017 року до громад, які пройшли шлях об'єднання у 2015-2016 роках, додалась ще 151 місцева рада, які утворили 18 об'єднаних територіальних громад. У 14 ОТГ в жовтні вже відбулись перші місцеві вибори, ще 4 новоутворені об'єднані територіальні громади очікують перших місцевих виборів у грудні 2017 року.

У 2017 році на території області функціонувало 19 ОТГ, 16 з яких мали прямі міжбюджетні трансферти з державним бюджетом.

Разом з тим, на розвиток економіки та соціальної сфери впливають **невирішені проблемні питання**, головними серед яких залишаються:

- складна демографічна ситуація та низька щільність населення, що призводить до збільшення вартості соціальних послуг;
- професійно-кваліфікаційний дисбаланс робочої сили, дефіцит кваліфікованих кадрів у галузях матеріального виробництва;
- трудова міграція за межі області, в тому числі за кордон;
- залежність економіки регіону, як і України в цілому, від зміни зовнішньоекономічної кон'юнктури;
- невідповідність стандартів продукції підприємств регіону стандартам європейських ринків;
- недостатність інвестиційних ресурсів для модернізації та технологічного оновлення виробництва;

- складність підключення суб'єктів господарювання до мереж електроенергії, що призводить до зниження інвестиційної активності підприємств;
- невідповідність сучасного стану дорожньої мережі потребам економіки;
- низький рівень технічного оснащення та оновлення сільськогосподарського виробництва, застарілість технологій та обладнання;
- недостатнє забезпечення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я, зокрема первинної ланки медичного обслуговування;
- дисбаланс наповнюваності сільських загальноосвітніх навчальних закладів, що призводить до збільшення кількості малокомплектних шкіл.

Існують також ризики і загрози, які можуть впливати на хід реалізації Програми, зокрема:

- нестабільність ситуації на Сході України;
- обмежений доступ до фінансових ресурсів, порушення рівноваги банківської системи та відтік капіталу;
- нестійкість тенденцій світової економіки;
- негативний вплив зовнішньої кон'юнктури;
- недостатність фінансових можливостей щодо впровадження реформ.

На вирішення цих та інших проблем спрямовані основні завдання Програми економічного і соціального розвитку Чернігівської області на 2018 рік.

2. Цілі та пріоритети економічного і соціального розвитку у 2018 році

Головною метою розвитку регіону у 2018 році визначено: забезпечення зростання рівня життя громадян і підвищення його якості на основі проведення загальнодержавних реформ та сталого економічного розвитку.

Пріоритетними завданнями та шляхами досягнення мети відповідно до стратегічних цілей будуть:

1. Розвиток людського потенціалу:

- формування самодостатньої первинної ланки місцевого самоврядування – територіальних громад, які б володіли відповідними матеріальними і фінансовими ресурсами, інфраструктурою, необхідними для ефективного виконання покладених на них завдань та функцій;
- збалансованість місцевих бюджетів та ефективне використання бюджетних коштів;
- розвиток інфраструктури населених пунктів;
- поліпшення якості та доступності освіти та медичного обслуговування населення;
- пропаганда здорового способу життя, розбудова спортивної інфраструктури;
- розвиток культурного і духовного середовища, національно-патріотичного виховання населення;
- зростання рівня зайнятості населення та стимулювання його самозайнятості;
- гарантований соціальний захист жителів області, підтримка внутрішніх переселенців та учасників АТО;
- підвищення громадської активності громадян та залучення їх для вирішення спільних проблем;
- раціональне використання природних ресурсів та запобігання виникненню надзвичайних ситуацій;
- створення безпечних умов проживання населення.

2. Підвищення конкурентоспроможності області та забезпечення стійкого економічного зростання:

- створення сприятливого інвестиційного клімату в області;
- створення умов для розвитку високотехнологічних виробництв;
- нарощення експортного потенціалу регіону та зміцнення позицій товаровиробників області на зовнішніх ринках, диверсифікація експорту;
- створення сприятливого бізнес-середовища, подальша розбудова інфраструктури підтримки бізнесу;
- реалізація ефективної регуляторної політики та підвищення якості надання адміністративних послуг;
- енергозбереження, розширення використання альтернативних видів палива;

- ефективне функціонування споживчого ринку, насичення його якісними та безпечними для життя і здоров'я товарами і послугами;
- розвиток туристично-рекреаційної сфери.

3. Розвиток сільських територій:

- підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки;
- розвиток інфраструктури аграрного ринку та формування самодостатнього регіонального продовольчого ринку;
- підвищення доданої вартості в аграрній сфері;
- технологічне переоснащення діючих та створення високотехнологічних нових підприємств з виробництва та переробки сільгосппродукції;
- сприяння самозайнятості сільського населення та підтримка розвитку неаграрних видів бізнесу у сільській місцевості;
- розвиток соціальної інфраструктури сільських територій.

3. Підвищення конкурентоспроможності економіки регіону, забезпечення умов стійкого економічного зростання

3.1. Податково-бюджетна політика

За січень-вересень 2017 року до Державного бюджету зібрано 2,5 млрд грн податків та зборів, які контролюються Головним управлінням Державної фіскальної служби в Чернігівській області, що на 39,4 % більше відповідного періоду 2016 року.

В цілому за 2017 рік надходження податків, зборів та інших обов'язкових платежів до Державного бюджету, які контролюються Головним управлінням Державної фіскальної служби в області, очікуються в сумі 3,5 млрд гривень.

До місцевих бюджетів за січень-вересень 2017 року надійшло 9,5 млрд грн, що на 53,3 % більше, ніж у відповідному періоді 2016 року. Власні надходження до місцевих бюджетів становили 3,5 млрд грн (+37,3 %). Трансферти з Державного бюджету склали 6,0 млрд грн (+64,4 %), трансферти (субвенції) з місцевих бюджетів інших областей – 0,8 млн грн (-1,8 %).

За 2017 рік надходження до місцевих бюджетів очікуються в сумі 12171,0 млн грн, що на 33,2 % більше, ніж у 2016 році. Обсяг власних доходів місцевих бюджетів становитиме 4680,1 млн грн (+28,2 %), трансферти з Державного бюджету – 7489,9 млн грн (+36,6 %), трансферти (субвенції) з місцевих бюджетів інших областей – 1,0 млн гривень.

Протягом 2017 року в області 828 організаторів, що здійснюють діяльність на території області (як підпорядковані, так і не підпорядковані облдержадміністрації), успішно завершили 22184 публічні закупівлі, в тому числі 20343 – допорогові (91,8 %). Підтверджена економія бюджетних коштів дорівнює 209,1 млн грн або 8,3 %. При цьому середня кількість пропозицій на одні торги становить 2,2. Середній відсоток зниження ціни складає 13,0 %.

З початку 2017 року 2578 обласних представників бізнесу (в тому числі і за межами області) стали переможцями по 21289 закупівлям. Сума виграних пропозицій становить 5231,9 млн гривень.

Основні завдання на 2018 рік:

- ефективне адміністрування податків, посилення фінансової дисципліни;
- збалансованість місцевих бюджетів та підвищення ефективності використання бюджетних коштів;
- ефективне проведення публічних закупівель.

Очікувані результати:

- збільшення обсягів надходжень до Державного та місцевих бюджетів;
- досягнення оптимального та збалансованого розподілу фінансових ресурсів області із збереженням соціальної спрямованості бюджетних коштів;
- покращання фінансового забезпечення бюджетних установ та рівня надання соціальних послуг;
- підвищення ефективності та прозорості витрачання бюджетних коштів.

3.2. Розвиток підприємництва та удосконалення системи надання адміністративних послуг

У сфері підприємництва в області здійснювали господарську діяльність 5236 підприємств, з яких 4886 малих, у тому числі 3976 належить до мікропідприємств, 346 середніх, 4 великих та понад 34 тис. фізичних осіб-підприємців. За даними Головного управління Державної фіскальної служби в області протягом січня-вересня 2017 року було взято на облік понад 6 тис. суб'єктів підприємництва, з них 903 од. - юридичні особи.

У структурі обласного підприємництва за розмірами підприємств у 2016 році частка малих підприємств від загальної кількості становила 93,3%, середніх – 6,6%.

За видами економічної діяльності традиційно найбільшою є частка підприємств, які діють у сфері торгівлі, обслуговування населення, сільському та лісовому господарстві, промисловості.

Враховуючи можливості обласного бюджету, на підтримку малого і середнього підприємництва за 9 місяців 2017 року використано більше 1,3 млн грн, в тому числі 906,4 тис. грн коштів, повернутих за раніше наданими кредитами.

Основні заходи, на які було направлено кошти з обласного бюджету – забезпечення фінансування у формі фінансового кредиту інвестиційного проекту, здійснення інформаційної та навчальної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності.

Протягом 2017 року обласною державною адміністрацією вживались дієві заходи щодо дотримання вимог та принципів регуляторної політики, забезпечення відкритості процесу регуляторної діяльності та врахування громадської думки.

В області функціонує 1 регіональний центр, 2 міськрайонних, 1 міський та 20 районних центрів, крім того, центри надання адміністративних послуг створили 4 об'єднані територіальні громади – Парафіївська, Кіптівська, Остерська та Макіївська.

За 9 місяців 2017 року кількість послуг, наданих через всі центри, складає понад 347 тисяч, що майже на 68,0% більше ніж за відповідний період 2016 року.

Основні завдання на 2018 рік:

- створення сприятливого середовища для розвитку малого і середнього підприємництва;
- доступність та підвищення якості надання адміністративних послуг;
- покращення доступу малого і середнього підприємництва до фінансово-кредитних ресурсів;
- удосконалення інформаційної підтримки та формування бізнес-культури.

Очікувані результати:

- підвищення інформаційної обізнаності суб'єктів підприємництва;
- поліпшення якості та стандартів надання адміністративних послуг;
- покращення бізнес-клімату в області;
- розширення мережі елементів інфраструктури підтримки підприємництва та якості їх роботи.

3.3. Інвестиційна діяльність

За 9 місяців 2017 року підприємствами та організаціями за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 4,2 млрд грн капітальних інвестицій, що на 35,9% більше порівняно з відповідним періодом 2016 року.

Найбільше інвестицій освоєно у сільському господарстві – 2,3 млрд грн (54,2% від загального обсягу); у промисловості – 906,5 млн грн (21,5%).

У цілому за 2017 рік очікується освоїти 6,0 млрд грн капітальних інвестицій.

Визначальну роль у структурі джерел інвестування відіграють власні кошти підприємств, за рахунок яких освоєно 79,2% капітальних інвестицій (1,8 млрд грн).

З початку 2017 року введено ряд виробничих об'єктів та потужностей у агропромисловому комплексі, промисловості.

У 2017 році завершено будівництво: ТОВ «ТАН» – III черги цеху з виробництва апаратів для дистиляції, фільтрації і очищення (м. Чернігів), ТОВ «ПЕТ Технолоджис Україна» – спорудження цілісного комплексу виробничого підприємства з виробництва обладнання для видуву ПЕТ тари та видувних форм.

Відкрито новий завод «Рижський хліб» – підприємство з латвійськими інвестиціями, яке випускає преміальні сорти житнього хліба за унікальною технологією. ПАТ «Слов'янські шпалери – КФТП» запустило підприємство по переробці 50 тис. м³ деревини на рік, де виробляються пелети та брикети паливні, клеєний щит, тріска паливна та пиломатеріали.

Продовжується реалізація масштабних проектів для потреб харчової промисловості ТОВ «Добродія Фудз» «Будівництво заводу з виробництва зернових пластівців», що впроваджується (AgricomGroup) у смт М.-Коцюбинське Чернігівського району та ПБП «Вимал» «Будівництво картоплепереробного заводу з виробництва крохмалю та крохмалепродуктів» у с. Новий Білоус Чернігівського району.

Крім того, вагомим внеском в розвиток туристичного потенціалу та інфраструктури міста Чернігів стало відкриття нового готелю європейського рівня «Reikartz Чернігів».

З початку 2017 року в економіку області залучено 189,0 млн дол. США прямих іноземних інвестицій, їх загальний обсяг збільшився у 1,8 разів порівняно з початком року і на 01.10.2017 склав 430,3 млн дол. США.

На економіку області працюють інвестиції із 39 країн світу, до основних країн-інвесторів, на які припадає 92,6% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Велика Британія (86,5%), Польща (4,6%), Кіпр (1,5%). На підприємствах промисловості зосереджено 93,9% загального обсягу прямих інвестицій в області, у сільському господарстві – 3,0%.

З метою підвищення інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності області створена та діє Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, діяльність якої сприяє залученню інвестиційних та кредитних ресурсів, міжнародної технічної допомоги в економіку регіону.

З метою поліпшення інвестиційного клімату, підвищення рівня поінформованості потенційних інвесторів про можливості залучення інвестицій в область, у т.ч. іноземних, проводиться робота з формування іміджу регіону як

привабливого партнера для бізнесу на внутрішньому та міжнародному рівнях. Розроблено і видано каталог (Інвестиційний паспорт Чернігівської області) «Invest in Chernihiv region». Виготовлені промо-роліки: «Запрошує Чернігівщина» та «Легка промисловість області». Підготовлено та видано Каталог товарів і послуг основних підприємств Чернігівщини.

Сформовано перелік інвестиційних пропозицій та земельних ділянок типу «грінфілд», який розміщено на сайті Департаменту економічного розвитку облдержадміністрації. Інформація щодо інвестиційних та зовнішньоекономічних можливостей області постійно розміщується та оновлюється на веб-сайтах облдержадміністрації, Департаменту економічного розвитку, Економічному Порталі Чернігівської області (<http://www.chernihiv-oblast.gov.ua/company>) та сторінці у Facebook «Чернігівщина інвестиційна».

Для активізації роботи щодо залучення позабюджетного фінансування розроблений та щомісячно оновлюється Грантовий дайджест «Будь у курсі подій – дій».

З метою пошуку додаткових джерел фінансування регіонального розвитку проводиться робота по залученню коштів міжнародної технічної допомоги.

В області завершується реалізація третьої фази Проекту Європейського Союзу та Програми розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», в якому беруть участь Бахмацький, Бобровицький, Городнянський, Срібнянський, Борзнянський, Варвинський, Прилуцький і Семенівський райони та міста Ніжин і Прилуки.

В Ніжинському районі реалізувався Проект ПРООН «ClimaEast: збереження та стале використання торфовищ».

В ході реалізації Проекту «Модернізація вуличного освітлення у м. Мена» програми Європейського Союзу SUDEP «Підтримка міст Східного Партнерства в імплементації Планів дій сталого енергетичного розвитку (SEAP) в рамках Угоди Мерів» встановлено 331 світильник системи вуличного освітлення. Всього передбачається встановити 1403 світильники, а також оновити електромережі та щитові.

Облдержадміністрація є територіальним координатором проекту «Угода мерів – Схід». На сьогодні наявні 12 підписантів: 4 міста обласного значення (Чернігів, Ніжин, Прилуки та Н.-Сіверський), 5 малих міст (Сновськ, Мена, Носівка, Городня та Корюківка) і 3 селища (Варва, Сосниця, Короп). Завдяки участі в Угоді мерів міста та селища мають можливість отримати позитивні досягнення у сфері реалізації проектів з використанням енергоефективних технологій, збільшення доступності енергії, поліпшення соціального та економічного добробуту.

Основні завдання на 2018 рік:

- створення умов для формування сприятливого інвестиційного середовища та позитивного іміджу області;
- формування ефективної системи залучення, супроводу та діяльності інвестора в області;
- залучення позабюджетних коштів в розвиток області.

Очікувані результати:

- за рахунок усіх джерел фінансування у 2018 році передбачається освоїти 6,6 млрд грн капітальних інвестицій;
- загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) на кінець 2018 року становитиме 455,0 млн дол. США.

3.4. Розвиток інфраструктури регіону

У 2017 році області на соціально-економічний розвиток з державного бюджету передбачено кошти в обсязі 409,2 млн грн, в тому числі по програмі «Державний фонд регіонального розвитку» – 112,553 млн грн, субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на соціально-економічний розвиток окремих територій – 211,89 млн грн, субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад – 84,8 млн гривень. За рахунок зазначених коштів здійснюється будівництво, реконструкція та капітальний ремонт 308 об'єктів, в тому числі:

- 103 об'єктів освітянської сфери (загальноосвітні та дошкільні навчальні заклади);
- 32 об'єктів сфери культури та спорту;
- 34 об'єктів сфери охорони здоров'я;
- 44 об'єктів сфери житлово-комунального господарства;
- 87 об'єктів дорожнього господарства
- 6 об'єктів соціальної сфери;
- 2 об'єктів житлової сфери.

Також проводиться закупівля та встановлення 347 комплектів обладнання, в тому числі 137 спортивних та дитячих майданчиків.

Враховуючи можливості участі у митному експерименті, в 2017 році активно розпочаті роботи із приведення автомобільних доріг до належного стану. Перш за все було визначено пріоритетні напрями проведення ремонтних робіт. Це забезпечення:

- доступності сільських територій до обласного центру та міст обласного і районного значення;
- під'їзду до опорних навчальних та медичних закладів, соціальних та культурних об'єктів, туристичних об'єктів загальнодержавного значення.

Станом на 01.11.2017 на фінансування автомобільних доріг загального користування області надійшло 407,507 млн грн (57,6 % запланованих надходжень), які використані в повному обсязі.

Ліквідовано ямковість на 3,06 тис. км автодоріг площею 353,7 тис. м².

Враховуючи реформу системи управління автомобільними дорогами загального користування місцевого значення, в області активно проводиться робота з підготовки до прийняття цих повноважень.

Зокрема, визначено відповідальний структурний підрозділ, на який покладено ці питання – Управління капітального будівництва облдержадміністрації. Сформовано перелік автомобільних доріг місцевого значення, який погоджено з Державним агентством автодоріг України. До кінця 2017 року

планується здійснити передачу їх із сфери управління Укравтодору до сфери управління обласної державної адміністрації.

Мережа доріг комунальної власності складає понад 11 тис. км, будівництво, ремонт та утримання яких здійснюється за рахунок місцевих бюджетів.

В 2017 році в місцевих бюджетах на проведення зазначених робіт передбачені видатки в обсязі 328,7 млн грн, за 9 місяців 2017 року спрямовано 156,4 млн гривень.

На виконання «Довгострокової комплексної регіональної програми коригування, розроблення містобудівної документації та місцевих правил забудови населених пунктів області на 2005-2020 роки» у 2017 році:

- розроблений та затверджений генеральний план та план зонування території міст обласного значення Прилуки та Ніжина, міста районного значення Корюківка;
- розроблені та затверджені генеральні плани та зонінги сільських населених пунктів: с. Соколівка та с. Рокитне Бобровицького району; с. Красилівка Козелецького району, с. Покровське Менського району; с. Горбове, с. Юхнове та с. Путивськ Н.-Сіверського району;
- завершується розроблення (оновлення) генерального плану міста Бахмач, селищ Короп, Ріпки та Линовиця;
- укладено договір на розроблення генерального плану та план зонування території селища Козелець;
- завершується виготовлення топографічної основи для розроблення містобудівної документації міста Н.-Сіверський;
- затверджено 5 детальних планів територій за межами населених пунктів та 7 детальних планів територій в межах населених пунктів.

Всього в 2017 році за інформацією, наданою райдержадміністраціями та виконками міських рад, станом на 01.10.2017 на розроблення (оновлення) містобудівної документації використано коштів у сумі 4,3 млн гривень.

Основними проблемами, які стримують розроблення (оновлення) містобудівної документації, є обмеженість місцевих бюджетів.

Основні завдання на 2018 рік:

- покращення стану соціальної інфраструктури;
- поліпшення транспортно-експлуатаційного стану дорожньої інфраструктури;
- планування територій.

Очікувані результати:

- введення в експлуатацію об'єктів соціально-культурного значення, поліпшення їх стану, забезпечення і підвищення умов і якості надання послуг громадянам області;
- стабільне фінансування системи життєзабезпечення області;
- раціональне використання територій;
- створення комплексу технічного і програмного забезпечення системи містобудівного кадастру, забезпечення проведення містобудівного моніторингу.

3.5. Житлово-комунальне господарство та житлова політика

За 9 місяців 2017 року обсяг капіталовкладень на технічне переоснащення житлово-комунального господарства області становив 236,4 млн гривень.

У житловому фонді для проведення капітального ремонту з місцевих бюджетів було виділено 7,5 млн грн та за рахунок коштів підприємств виконано поточного ремонту на суму 25,4 млн гривень. Для утримання житлових будинків і прибудинкових територій області функціонує 374 об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, які обслуговують 451 житловий будинок загальною площею 964,5 тис.м².

На благоустрій міст, селищ та сіл з місцевих бюджетів профінансовано 184,9 млн грн або 65,8% від планових завдань.

Для забезпечення належного функціонування систем водопостачання та водовідведення за рахунок всіх джерел фінансування використано 10,2 млн гривень. Це дало змогу провести реконструкцію та заміну 10,9 км водопровідних і каналізаційних мереж, встановити сучасне насосне обладнання на 7 водопровідних насосних станціях та 5 каналізаційних насосних станціях.

На об'єктах теплопостачання за рахунок коштів підприємств у розмірі 8,4 млн грн проведено модернізацію 10 котелень та замінено 3,6 км мереж теплопостачання. Крім того, на об'єктах бюджетної сфери проведено модернізацію 4 котелень, а в 13 котельнях додатково встановлено сучасне твердопаливне котельне обладнання. До кінця 2017 року такі роботи планується завершити ще в 23 котельнях.

Протягом січня-вересня 2017 року в експлуатацію введено 95,6 тис. м² житла, що більше показника 2016 року на 49,6 %, в тому числі 13 багатоквартирних житлових будинків площею 59,5 м² (по Україні – на 21,4%, область займає 8 місце).

З метою розвитку житлового будівництва у 2017 році впроваджувався ряд програм. Зокрема, для забезпечення сільського населення житлом у рамках впровадження обласної програми підтримки індивідуального житлового будівництва на селі «Власний дім» на 2017 рік передбачено 9268,7 тис.грн, з початку 2017 року укладено 85 угод. Освоєно 6948,2 тис. гривень.

На реалізацію підтримки житлового кредитування молоді передбачено 2250,3 тис.грн, за січень-вересень 2017 року з місцевих бюджетів надійшло 1817,8 тис. грн, використано 1578,3 тис. грн, укладено 2 угоди та придбано 2 квартири.

На компенсацію процентних ставок за договорами, укладеними в рамках реалізації програми здешевлення вартості іпотечних кредитів в попередніх роках, з державного бюджету використано 1014,2 млн гривень.

За рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті для надання кредитів на будівництво (придбання) житла для науково-педагогічних та педагогічних працівників області, профінансовано придбання 1 квартири на суму 500,0 тис. гривень.

Ще 3 кредитних договори було укладено відповідно до умов Положення про порядок надання пільгових довготермінових кредитів на будівництво (реконструкцію) і придбання житла молодим сім'ям та самотнім молодим

громадянам, які згідно із законодавством визнані такими, що потребують поліпшення житлових умов за рахунок власних коштів (коштів статутного капіталу) Державної спеціалізованої фінансової установи «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву» на суму 1,19 млн гривень. Відповідно до Порядку часткової компенсації відсоткової ставки кредитів комерційних банків молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла в області було надано компенсацію на суму 680,527 тис. гривень.

За програмою «Доступне житло» в 2017 році області передбачається надходження 438,0 тис. грн, які будуть використанні на купівлю житла для учасників АТО та громадян, які переселилися з окупованих територій.

За січень-вересень 2017 року з державного бюджету області (на придбання житла особам, які втратили функціональні можливості нижніх кінцівок з числа військовослужбовців, які брали участь в антитерористичній операції та потребують поліпшення житлових умов, та сім'ям загиблих військовослужбовців, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, інвалідів I-II групи) було виділено 6,8 млн грн, надано грошову компенсацію 10 особам зазначеної категорії громадян, 5 з яких вже придбали житло.

Основні завдання на 2018 рік:

- підвищення ефективності та надійності функціонування підприємств житлово-комунального господарства;
- розвиток конкурентного середовища у сфері надання житлово-комунальних послуг та забезпечення подальшого реформування галузі;
- реалізація програм підтримки житлового будівництва.

Очікувані результати:

- приведення тарифів до економічно обґрунтованого рівня, уникнення збитковості підприємств;
- підвищення рівня забезпеченості населення житлово-комунальними послугами належної якості та скорочення питомих показників використання енергетичних і матеріальних ресурсів на виробництво (надання) житлово-комунальних послуг;
- створення конкурентного середовища у сфері надання послуг з утримання житлових будинків, прибудинкових територій та підвищення їх якості;
- забезпечення житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов, збільшення обсягів введення житла в експлуатацію;
- введення в експлуатацію 125,3 тис. м² житла.

3.6. Енергозабезпечення та енергозбереження

З метою підвищення надійності енергозабезпечення споживачів області підприємства паливно-енергетичного комплексу реалізували інвестиційні програми.

За 9 місяців 2017 року ПАТ «Чернігівобленерго» виконано значну роботу з реконструкції та модернізації енергообладнання: проведено ремонт 3,1 тис. км електричних мереж (0,4-110 кВ), виконано капітальний ремонт 1382 транс-

форматорних підстанцій та іншого енергетичного обладнання. Розчищено 3,0 тис. км ліній електропередач від дерев.

На КЕП «Чернігівська ТЕЦ» ТОВ фірма «ТехНова», крім необхідних обсягів реконструкції, проведено модернізацію основного та допоміжного обладнання, що поряд із забезпеченням надійності роботи підприємства дозволить зекономити до 5,0 тис. тонн умовного палива на рік.

З метою забезпечення належного технічного стану газового господарства у 2017 році ПАТ «Чернігівгаз» виконано роботи з технічного обслуговування 3190 шт. запірної арматури на зовнішніх розподільчих газопроводах, 622 одиниць засобів електрохімічного захисту; проведено поточні і капітальні ремонти обладнання – 1418 ГРП (ШГРП); здійснено комплексне приладове обстеження 2,1 тис. км підземних газопроводів; перевірено стан внутрішньо-будинкових систем газопостачання у 1088084 абонентів.

Підприємствами теплоенергетики та котельнями промислових підприємств, які надають теплову енергію бюджетним установам та населенню, спожито природного газу на суму 588,4 млн грн, сплачено 561,0 млн гривень (95,3%).

З обласного бюджету на фінансування заходів Програми стимулювання до запровадження енергоефективних заходів населення, об'єднань співвласників багатоквартирних будинків та житлово-будівельних кооперативів Чернігівської області на 2016-2017 роки у 2017 році виділено 1,0 млн гривень. Станом на 01.11.2017 зазначені заходи профінансовані в обсязі 958,56 тис. гривень.

Крім того, на території Чернігівської області за рахунок коштів державної програми «тепліх» кредитів у приватному секторі протягом 2017 року встановлено 24 генеруючі установки, які використовують сонячне випромінювання (сонячні батареї) загальною потужністю 335,7 кВт. За 9 місяців 2017 року зазначеними установками вироблено 74,6 тис. кВт/год. електроенергії.

Основні завдання на 2018 рік:

- забезпечення надійності енерго- та газопостачання;
- оптимізація споживання енергетичних ресурсів всіма категоріями споживачів області та збільшення споживання альтернативних видів палива;
- ефективне використання енергетичних ресурсів.

Очікувані результати:

- забезпечення належного режиму енергопостачання всіх категорій споживачів;
- скорочення витрат на опалення житлового фонду і соціальної інфраструктури, зменшення частки природного газу в паливному балансі;
- зменшення споживання паливно-енергетичних ресурсів населенням.

3.7. Науково-технічний та інноваційний розвиток. Технічне регулювання

В науково-технічній сфері технічними науками займається більше половини (56,0%) виконавців наукових та науково-технічних робіт. Сільськогосподарськими науками зайняті 27,9% наукових кадрів. Загалом на кінець 2016 року в усіх галузях наук працювало 723 особи.

Основні наукові роботи проводяться у сфері технічних, сільськогосподарських, природничих та суспільних наук. Серед найбільш ефективних – розробки, спрямовані на створення нового обладнання, техніки, видів матеріалів з удосконаленими технічними та технологічними параметрами, ресурсо- та енергозберігаючих технологій у провідних галузях господарського комплексу, мікробіологічні засоби захисту рослин і тварин від хвороб, створення нових сортів рослин.

У 2016 році загальний обсяг витрат на виконання наукових досліджень і розробок власними силами організацій становив 41,9 млн грн (що на 17,7% менше ніж у 2015 році). На виконання науково-технічних (експериментальних) розробок спрямовано 58,8% загального обсягу витрат, які на половину профінансовані за рахунок власних коштів виконавців. Через брак власних обігових коштів у виконавців НДР негативна тенденція щодо витрат на інновації зберігається і у 2017 році.

У промисловому комплексі області активно впроваджували інновації підприємства машинобудівної, легкої та харчової галузей. Основними напрямками їх діяльності є впровадження прогресивних технологічних процесів та випуск інноваційної продукції. Через обмеженість залучення зовнішніх джерел коштів, витрати на технологічні інновації здійснюються за рахунок власних коштів підприємств.

Станом на 01.10.2017 на підприємствах та організаціях області діють сертифіковані системи управління: якістю – 60, безпечністю харчових продуктів – 28; безпекою та гігієною праці – 3; екологічного керування – 2.

За 9 місяців 2017 року видано 347 сертифікатів з підтвердження відповідності продукції, послуг; проведені випробування 927 зразків харчових продуктів та продовольчої сировини по показниках безпеки. Повірено, калібровано та атестовано 113 тис. одиниць засобів вимірювальної техніки.

Основні завдання на 2018 рік:

- формування ефективної інноваційної інфраструктури в регіоні;
- розвиток сучасної системи технічного регулювання.

Очікувані результати:

- забезпечення ефективного використання науково-технічного, інноваційного та освітнього потенціалу;
- зростання частки реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції;
- підвищення якості продукції.

3.8. Зовнішньоекономічна діяльність

За підсумками січня-вересня 2017 року підприємства регіону наростили обсяги зовнішньоторговельних операцій товарами на 14,1% (747,7 млн дол. США) проти аналогічного періоду 2016 року. При цьому значне зростання експорту на 42,7% (до 414,2 млн дол. США) з одночасним зменшенням на 8,6% (до 333,5 млн дол. США) імпорту товарів дозволили забезпечити позитивне сальдо у розмірі 80,7 млн дол. США.

Зростання експортних поставок зумовлено збільшенням поставок по основних товарних групах, які формували 79,7% обласного експорту, зокрема у 2,1 рази – зернових культур, у 3 рази – насіння і плодів олійних рослин, на 5,7% – паперу і картону та готових харчових продуктів, у 2,3 рази – машин та обладнання, на 12,7% – взуття, на 33,5% – молочних продуктів, у 1,6 разів – жирів та олій тваринного або рослинного походження, на 36,1% – овочів.

У географічній структурі підприємства області поставляли свою продукцію до 113 країн світу.

Основними партнерами в експорті товарів регіону були країни ЄС (33,1% від загального обсягу експорту товарів).

Основні завдання на 2018 рік:

- створення сприятливих умов для стимулювання експорту та його диверсифікації на зовнішні ринки;
- забезпечення розвитку міжрегіонального співробітництва як інструменту формування позитивного іміджу області на міжнародному ринку.

Очікувані результати:

- нарощування обсягів зовнішньої торгівлі;
- налагодження нових ділових контактів підприємств регіону з потенційними діловими партнерами;
- розширення присутності місцевих товаровиробників на зовнішніх ринках.

3.9. Управління об'єктами державної та комунальної власності

На території області знаходяться 42 суб'єкти господарювання державного сектора економіки, які здійснюють господарську діяльність, в тому числі 40 державних підприємств та два акціонерних товариства з державною часткою майна 100,0 %.

В управлінні Управління капітального будівництва обласної державної адміністрації перебуває державне підприємство «Готель «Слов'янський». Всі інші суб'єкти знаходяться в управлінні центральних органів влади.

Станом на 01.11.2017 в переліку об'єктів державної власності, що підлягають приватизації, налічується 27 об'єктів, з них 23 – підлягає приватизації разом із земельними ділянками.

За 9 місяців 2017 року від приватизації об'єктів державної власності до Державного бюджету надійшло 818,1 тис. грн, в т.ч. 240,4 тис. грн від продажу земельних ділянок.

На 01.10.2017 діяло 727 договорів оренди державного майна, за якими до Державного бюджету протягом 9 місяців 2017 року надійшло орендної плати у сумі 7,2 млн гривень.

У Переліку об'єктів права спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Чернігівської області обліковується 154 комунальні підприємства, установ, закладів, в оперативному управлінні або господарському віданні яких перебуває 2081 інвентарний об'єкт нерухомості.

За 9 місяців 2017 року дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) комунальних підприємств становив 499,8 млн грн, що на 19,0 % більше

відповідного періоду 2016 року. Чистий прибуток склав 13,2 млн гривень. До обласного бюджету перераховано податку на прибуток в сумі 4,1 млн гривень.

За підсумками 2017 року очікується загальний обсяг доходів в сумі 629,4 млн грн та чистий прибуток в сумі 16,0 млн гривень.

Станом на 1 жовтня 2017 року орендодавцями майна спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст Чернігівської області виступають 42 підприємства, установи, заклади, якими укладено 447 договорів оренди.

За 9 місяців 2017 року від оренди комунального майна надійшло 7,2 млн грн, що на 9,1 % більше відповідного періоду 2016 року. До обласного бюджету перераховано 1,3 млн гривень.

За підсумками 2017 року від оренди комунального майна очікуються надходження в сумі 9,4 млн грн, з них до обласного бюджету – 1,9 млн гривень.

Основні завдання на 2018 рік:

- ефективна фінансово-господарська діяльність підприємств державного та комунального секторів економіки;
- ефективне управління державним та комунальним секторами економіки.

Очікувані результати:

- збереження та ефективне використання об'єктів державної та комунальної власності;
- забезпечення надходження коштів до Державного і місцевих бюджетів.

4. Реальний сектор економіки

4.1. Промисловість

За січень-жовтень 2017 року індекс промислового виробництва в області до відповідного періоду 2016 року становить 96,5 %.

Негативні тенденції, що склались з початку року на підприємствах з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (-9,7%) стали визначальними для роботи всієї переробної галузі (-3,0%) та вплинули на загальний індекс в цілому по промисловості.

Менш ефективно ніж торік спрацювали підприємства з виробництва напоїв.

Разом з тим, наростили обсяги підприємства з виробництва хімічних речовин і хімічної продукції (в 1,7 р.б.), машинобудування (+21,7%), металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, крім машин і устаткування (+15,2%), виробництва гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (+6,2%), виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу та поліграфічної діяльності (+5,7%) та текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів (+5,1%).

Незважаючи на зростання обсягів видобутку інших корисних копалин (в основному піску), внаслідок природного вичерпування родовищ нафти та природного газу продовжуються негативні тенденції у добувній промисловості (обсяги виробництва скоротились на 6,1%).

Підприємства з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря скоротили обсяги на 3,3 %.

До кінця 2017 року очікується, що індекс промислового виробництва становитиме 97,5 %.

З метою вирішення проблемних питань функціонування галузей в межах чинного законодавства вживаються заходи щодо стабілізації роботи промислових підприємств області.

Одним із основних напрямів відродження промисловості області, зокрема машинобудування та легкої промисловості, є залучення місцевих підприємств до виконання державних замовлень в оборонній сфері та співпраці з державними силовими структурами.

Протягом 2017 року проведено ряд заходів за участю облдержадміністрації, представників Збройних Сил України, Державного науково-випробувального центру Збройних Сил України, керівників підприємств, які підпорядковані Державному концерну «Укрпромооборонпром», і керівників обласних підприємств з метою визначення можливих шляхів практичного залучення підприємств до виробництва продукції у сфері оборони, кооперації між підприємствами України та вирішення завдань імпортозаміщення.

Основні завдання на 2018 рік:

- відновлення економічного зростання через диверсифікацію ринків збуту та підвищення конкурентоспроможності продукції;
- впровадження основних напрямів державної промислової політики на регіональному рівні.

Очікувані результати:

- індекс промислового виробництва у 2018 році становитиме 102,2%;
- зростання питомої ваги продукції з високою доданою вартістю в загальній структурі реалізованої промислової продукції;
- посилення конкуренції регіонального продукту на товарних ринках.

4.2. Аграрний комплекс

В області функціонує 1023 сільськогосподарські підприємства, з них 6 державних, 117 приватних підприємств, 321 господарське товариство, 15 сільськогосподарських кооперативів, 524 фермерських господарств та 40 інших.

Індекс обсягу виробництва валової продукції сільського господарства за січень-жовтень 2017 року становив 104,0% до відповідного періоду 2016 року, в т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – 103,3%, в господарствах населення – 105,4%.

По всіх категоріях господарств реалізовано на забій худоби та птиці у живій масі 48,0 тис. т (-3,0%), зменшилось виробництво молока до 468,0 тис. т (-0,4%), виробництво яєць зменшено до 253,0 млн шт (-4,8%).

По всіх категоріях господарств утримувалось 204,3 тис. гол. ВРХ, що на 4,5% менше відповідного періоду 2016 року, в тому числі 111,6 тис. гол. корів (-2,4%), поголів'я свиней зменшилось на 13,6% та склало 166,9 тис. гол. Зросло поголів'я птиці до 4228,3 тис. гол. (+4,6%).

У 2017 році завершено будівництво та реконструкцію 5-ти тваринницьких об'єктів на загальну суму 90,5 млн гривень. Продовжується будівництво та реконструкція 8-ми об'єктів на загальну суму 299,0 млн гривень.

За підсумками 2017 року, відповідно до попередніх розрахунків, очікується отримати валової сільськогосподарської продукції на рівні 104,8% до 2016 року, в тому числі в сільськогосподарських підприємствах – 103,0%.

Основні завдання на 2018 рік:

- раціоналізація структури сільськогосподарського виробництва з метою зростання його доданої вартості;
- технологічне переоснащення діючих та створення високотехнологічних нових підприємств з виробництва та переробки сільгосппродукції;
- підтримка розвитку виробництва екологічно чистих продуктів харчування та органічного землеробства в області;
- розвиток сучасних форм кооперації в аграрному секторі;
- сприяння самозайнятості та підтримка розвитку неаграрних видів бізнесу у сільській місцевості.

Очікувані результати:

- прогнозується виробити всіма категоріями господарств зерна (у вазі після доробки) 3959,2 тис. т, цукрових буряків – 286,6 тис. т, олійних культур – 814,7 тис. т, картоплі – 1523,0 тис. т, овочів – 195,7 тис. т, м'яса худоби та птиці – 48,7 тис. т, молока – 548,8 тис. т, яєць – 287,5 млн шт., що дозволить наростити виробництво валової сільськогосподарської продукції на 2,0%.

4.3. Транспорт і зв'язок

За січень-вересень 2017 року підприємствами автомобільного транспорту та фізичними особами-підприємцями перевезено 1018,0 тис.т вантажів, що на 3,5% менше показника відповідного періоду 2016 року. Вантажооборот збільшився на 18,7% і становить 621,0 млн ткм. Пасажирським автотранспортом області перевезено 34,0 млн пас., що на 3,3% менше, ніж за відповідний період 2016 року. Обсяг виконаного пасажирообороту зменшився на 7,7% і становить 428,9 млн пас.км.

Маршрутна мережа області налічує 242 приміських та 163 міжміських внутрішньообласних автобусних маршрутів загального користування, які обслуговує 98 перевізників. На маршрутах задіяно близько 800 транспортних засобів. В області функціонує 21 автостанція.

За 9 місяців 2017 року на конкурсних засадах продовжено роботу 58 автобусних маршрутів загального користування, на яких задіяно 146 одиниць транспортних засобів та відкрито 1 новий приміський автобусний маршрут Борзна – Бахмач.

Доходи від послуг зв'язку за січень-червень 2017 року у порівнянні з відповідним періодом 2016 року збільшились на 0,6% і становлять 558,4 млн грн, в тому числі населенню надано послуг – 395,1 млн грн (+2,7%).

Серед видів зв'язку найбільшим попитом користувався мобільний – 60,9% загального обсягу. Частка телефонного зв'язку становила 13,1%.

Станом на 1 липня 2017 року нараховувалося 202,6 тис. абонентів фіксованого телефонного зв'язку, у т.ч. в сільській місцевості – 47,5 тис. Це майже на 22,5 тис. менше, ніж на 1 липня 2016 року.

Поштова мережа області налічує 551 об'єкт поштового зв'язку, в т.ч. сільських – 455, міських – 96.

Основні завдання на 2018 рік:

- організація безпечних і якісних пасажирських перевезень на автобусних маршрутах загального користування, які не виходять за межі області;
- створення конкурентного середовища на ринку пасажирських автоперевезень;
- розвиток телекомунікаційних мереж загального користування.

Очікувані результати:

- підвищення рівня безпеки перевезень пасажирів;
- підвищення якості і доступності пасажирських автотранспортних послуг;
- забезпечення добросовісної конкуренції на ринку пасажирських автоперевезень;
- забезпечення потреб населення якісними послугами зв'язку.

4.4. Споживчий ринок

Оборот роздрібної торгівлі (за всіма каналами реалізації) за січень-жовтень 2017 року збільшився на 2,2 % і становив 12,5 млрд гривень. У розрахунку на одну особу реалізовано товарів на суму 12,1 тис. гривень.

Водночас продовжувався подальший розвиток інфраструктури споживчого ринку та збільшення присутності товарів вітчизняного (у т. ч. місцевого) виробництва.

За 9 місяців 2017 року в області розширили присутність, розпочали діяльність 92 об'єкти роздрібної торгівлі та ресторанного бізнесу (без урахування об'єктів обласного центру). Протягом січня-червня 2017 року в експлуатацію введено торгової площі у магазинах, критих ринках, павільйонах – 5,3 тис. м², їдальні, кафе та закусочні на 204 посадкових місця, станції технічного обслуговування легкових автомобілів на 94,3 тис. обслуг. авто, автомобільні заправні станції на 36,5 тис. обслуг. авто, склади загальнотоварні оптові на 5,94 тис. м², готелі на 84 місця.

За рахунок збільшення присутності на споживчому ринку вітчизняних (у т. ч. місцевих) товаровиробників, забезпечено вищу, ніж в середньому по Україні, питому вагу реалізації товарів вітчизняного виробництва через торговельну мережу підприємств юридичних осіб (область – 64,6 %, Україна – 53,6 %, у т.ч. продовольчих, відповідно, 86,1 % і 82,9 %; непродовольчих – 43,8 % та 33,2 % (дані за I півріччя 2017 року).

Індекс споживчих цін (ІСЦ) в області у жовтні 2017 року по відношенню до грудня 2016 року становив 112,1 % (Україна – 111,5 %), у т. ч. на продукти харчування та безалкогольні напої – 115,2 % (Україна – 115,0 %).

З метою нівелювання цінових коливань та стабільного функціонування продовольчого ринку у містах та районах області проведено 2,5 тис. ярмаркових

заходів з продажу сільськогосподарської продукції та харчових продуктів за цінами виробників.

Основні завдання на 2018 рік:

- підвищення рівня захисту прав населення на споживання якісних та безпечних для життя і здоров'я товарів і послуг;
- реалізація державної цінової політики, недопущення необґрунтованих цінових коливань на споживчому ринку;
- проведення економічного обстеження, аналізу, прогнозування та оцінки розвитку споживчого ринку.

Очікувані результати:

- забезпечення дієвого контролю за якістю і безпекою продукції, робіт (послуг), що виробляються та реалізуються (надаються) на споживчому ринку, підвищення рівня захисту прав та інтересів споживачів;
- запобігання необґрунтованому зростанню регульованих цін і тарифів;
- зростання кількісних показників розвитку споживчого ринку, зокрема збільшення обороту роздрібної торгівлі на 2,0 % до рівня 17,1 млрд грн, у розрахунку на одну особу – 16,8 тис. гривень.

5. Соціальна і гуманітарна сфери

5.1. Демографічна ситуація, підтримка сімей, дітей та молоді, гендерна політика

Станом на 01.01.2017 на території області проживало 1033,4 тис. осіб наявного населення (2,4 % населення України), на 01.10.2017 – 1023,3 тис. осіб (-10,1 тис. осіб).

У віковій структурі населення Чернігівщини домінують негативні тенденції, які зумовили найвищий в Україні рівень демографічної старості жителів області. В 2016 році середня очікувана тривалість життя при народженні області становила 70,7 років (по Україні – 71,7). Середній вік жінок (76,6) вищий, ніж чоловіків (64,8).

Вплив міграційного сальдо на чисельність населення області та його структури в порівнянні з природним скороченням залишається незначним і характеризується переважно від'ємними тенденціями.

В області проживає 6787 багатодітних сімей, в яких виховується 22917 дітей, що становить 1,5 % до загальної кількості сімей в області.

Станом на 10.07.2017 (останні дані міжвідомчої статистики) більше 5,7 тис. багатодітних сімей скористались пільгами з оплати житлово-комунальних послуг, на придбання твердого палива та скрапленого газу готівкою – 1,3 тис. сімей, на позачергове встановлення квартирних телефонів та 50% знижку абонентної плати за користування телефоном – 331 сім'я. Більше половини (близько 3,7 тис.) багатодітних сімей області звільнені від оплати за харчування дітей в загальноосвітніх закладах області, більше 700 сімей отримали гуманітарну допомогу.

Протягом 9 місяців 2017 року створено 9 прийомних сімей та 1 дитячий будинок сімейного типу, до цих альтернативних форм сімейного виховання влаштовано 33 дитини, до кінця 2017 року планується всього влаштувати 58 дітей. Станом на 01.10.2017 загальне число вихованців у цих альтернативних формах склало 484 особи.

За 9 місяців 2017 року 233 особи отримали статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а до сімейних форм виховання всього було влаштовано 237 дітей (42 – усиновлено, 139 – під опіку, піклування, 33 – у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу, 16 – тимчасово у сім'ї родичів, знайомих, 7 – повернуто у біологічну сім'ю), що на 1,7% більше у порівнянні з кількістю дітей, які протягом січня-вересня 2017 посиротіли.

Центрами соціальних служб надавались соціальні послуги майже 20,0 тис. сімей, в яких виховується 28 тис. дітей. За результатами оцінок потреб дитини та її сім'ї 4682 сім'ї (в них 8569 дітей) взято на облік центрів як такі, що опинилися у складних життєвих обставинах, що становить 23,0% від загальної кількості отримувачів послуг.

З метою запобігання соціальному сирітству, забезпечення виховання дітей в біологічних родинах центри СССДМ області працювали із 706 сім'ями (в них 1490 дітей), де батьки чи особи, які їх замінюють, ухиляються від виконання батьківських обов'язків, та в яких існував ризик передачі дітей до інтернатних закладів.

Протягом 9 місяців 2017 року 7 осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, отримали власне житло, 32 особи проживали у соціальних гуртожитках.

Послуги з оздоровлення та відпочинку отримало 55652 дитини (56,8% від загальної кількості дітей в області), зокрема послуги з оздоровлення – 20614 дітей (21%), відпочинкові послуги – 35038 (35,8%).

Влітку 2017 року працювало 487 закладів оздоровлення та відпочинку, з них: 21 заклад оздоровлення, 463 табори з денним перебуванням, 3 наметових містечка.

З метою забезпечення належної організації діяльності дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, здійснення заходів із літнього оздоровлення та відпочинку дітей використано 58,9 млн гривень.

Оздоровчими та відпочинковими послугами забезпечено:

- 99,0% дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування (1333 особи);
- 48,8% дітей з інвалідністю (1044 осіб);
- 76,5% дітей з багатодітних та малозабезпечених сімей (11002 осіб);
- 29,0% дітей, постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (1752 особи);
- 100,0% дітей, батьки яких загинули від нещасних випадків на виробництві або під час виконання службових обов'язків (21 особа);
- 79,2% обдарованих та талановитих дітей (5086 осіб);
- 52,3% дітей, які числиться на диспансерному обліку (9612 осіб);
- 66,3% дітей працівників агропромислового комплексу та соціальної сфери села (4581 особа);

- 82,8% дітей внутрішньо переміщених осіб (511 осіб);
- 67,3% дітей учасників антитерористичної операції (2039 осіб);
- 83,0% дітей, батьки яких загинули у районі проведення антитерористичної операції (40 осіб).

Протягом 2017 року проведено 19 різноманітних всеукраїнських та обласних заходів з національно-патріотичного виховання.

Основні завдання на 2018 рік:

- пропаганда здорового способу життя;
- відпочинок та оздоровлення дітей;
- надання допомоги сім'ям, які опинились у складних життєвих обставинах, багатодітним сім'ям.
- підтримка дітей соціально незахищених категорій, профілактика соціального сирітства;
- забезпечення права дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на виховання у сімейному оточенні;
- зменшення рівня дитячої бездоглядності та безпритульності, інших антигромадських проявів серед дітей;
- соціальне становлення та підтримка молоді;
- запобігання та протидія торгівлі людьми;
- забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Очікувані результати:

- збільшення рівня охоплення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сімейними формами виховання;
- зменшення кількості сімей з дітьми, що опинились у складних життєвих обставинах;
- зменшення кількості дітей, позбавлених батьківського піклування;
- збільшення кількості прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу та кількості дітей, влаштованих у сімейні форми виховання;
- підвищення рівня обізнаності населення області щодо сімейних форм влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування;
- підвищення рівня свідомого ставлення молоді до збереження здоров'я, відмова від шкідливих звичок;
- надання якісних оздоровчих та відпочинкових послуг;
- недопущення дискримінації за ознакою статі.

5.2. Ринок праці

За I півріччя 2017 року у порівнянні з I півріччям 2016 року, за методологією МОП, підвищився рівень економічної активності населення області у віці 15-70 років на 0,4 відсоткових пункти і становив 62,9 %, рівень зайнятості економічно активного населення області відповідного віку також збільшився на 0,6 відсоткових пункти і становив 55,8 %.

Чисельність безробітних громадян за цей період зменшилась на 1,7 тис. осіб до 54,2 тис. осіб, відповідно рівень безробіття, за методологією МОП, скоротився на 0,4 відсоткових пункти і становив 11,3 % (по Україні – 9,6 %).

За січень-вересень 2017 року у центрах зайнятості області взято на облік 18,3 тис. безробітних громадян, що на 1,6% більше, ніж за 9 місяців 2016 року. Загалом перебувало на обліку та отримувало комплекс соціальних послуг 30,7 тис. безробітних громадян, що на 10,2% менше відповідного періоду 2016 року.

У центрах зайнятості області були наявними 22,3 тис. вакансій для укомплектування (на 8,7% більше, ніж за 9 місяців 2016 року), рівень укомплектування поданих роботодавцями вакансій є високим і досяг 85,6%, дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили залишається: навантаження на 1 вільне робоче місце станом на 1 жовтня 2017 року – 8 осіб (на цю дату рік тому – 9 осіб).

Протягом січня-вересня 2017 року на обліку перебувало 211 внутрішньо переміщених осіб, з них працевлаштовано 63 особи, 12 – набувають актуальних на ринку праці регіону професій, 20 – взяли участь у громадських та інших роботах тимчасового характеру. Загалом до активних форм сприяння зайнятості протягом 9 місяців 2017 року було залучено 18,9 тис. безробітних громадян – 62% громадян, які перебували на обліку.

За січень-вересень 2017 року професійну підготовку та перепідготовку пройшли 4 тис. безробітних, за індивідуальними планами і програмами навчалися 87 осіб, підвищували кваліфікацію 1,9 тис. осіб. 1,3 тис. безробітних набували професії у центрах професійно-технічної освіти державної служби зайнятості у Сумській, Рівненській та Одеській областях. Після закінчення професійного навчання 2,7 тис. осіб або 73,7% були одразу працевлаштовані.

Ведеться активна робота щодо надання соціальних послуг демобілізованим військовослужбовцям, які повернулися із зони АТО та не мають роботи. За 9 місяців 2017 року взято на облік 277 таких осіб, усього перебувало на обліку 967 колишніх військових, 192 особи отримали роботу, 52 – скеровано на професійне навчання, 115 – залучено до тимчасової зайнятості.

Відповідно до Методики моніторингу створення нових робочих місць, затвердженої наказом Мінсоцполітики від 23 вересня 2013 року № 611, в області у січні-серпні 2017 року на створені нові робочі місця працевлаштовано 5612 осіб, з них у фізичних осіб – 3275 або 58,4 % від загальної кількості. На підприємствах та в організаціях області (для найманих працівників у юридичних осіб) працевлаштовано 2337 осіб (41,6 % від загальної кількості).

Середньомісячна заробітна плата штатних працівників у вересні 2017 року становила 5793 грн (+38,4 % до вересня 2016 року), за січень-вересень – 5462 грн і збільшилась у номінальному вимірі до відповідного періоду 2016 року на 40,5%, у реальному – на 21,6 %.

В цілому за 2017 рік очікується зростання середньомісячної заробітної плати штатних працівників у порівнянні з 2016 роком на 38,7 % до 5550 гривень.

Загальна сума заборгованості із виплати заробітної плати на 01.10.2017 становить 14,5 млн грн, в тому числі на економічно активних підприємствах –

8,1 млн грн, на підприємствах-банкрутах – 4,5 млн грн та на підприємствах, що призупинили діяльність – 2,0 млн гривень.

Забезпечено реалізацію в області державної політики у галузі охорони праці, вживались заходи для зменшення кількості аварій, запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням.

Загальна кількість травмованих на виробництві за 9 місяців 2017 року склала 76 осіб проти 85 за 9 місяців 2016 року.

За 9 місяців 2017 року Управлінням Держпраці в Чернігівській області проведено перевірки 1342 виробничих об'єктів, 667 суб'єктів господарювання, за результатами яких виявлено 19347 порушень нормативно-правових актів з питань охорони праці та промислової безпеки, до адміністративної відповідальності притягнуто 1118 посадових осіб.

Державними інспекторами з питань додержання законодавства про працю здійснено 572 перевірки 511 суб'єктів господарювання, виявлено 1003 факти порушень законодавства про працю. До роботодавців, якими допущені порушення, в межах чинного законодавства вжито відповідних заходів.

Основні завдання на 2018 рік:

- повернення безробітних до продуктивної зайнятості, підвищення обсягів та рівня зайнятості населення, стимулювання створення нових робочих місць;
- підвищення рівня оплати праці;
- створення належних безпечних умов праці на підприємствах, установах і організаціях усіх форм власності, зниження виробничого травматизму та професійних захворювань в області.

Очікувані результати:

- підвищення рівня зайнятості населення;
- покращення якості робочої сили;
- зростання розміру середньомісячної заробітної плати штатних працівників у номінальному вимірі на 20,7 % (до 6700 грн);
- поліпшення ситуації на повному ринку праці, працевлаштування на створені нові робочі місця не менш 8,3 тис. осіб;
- захист трудових прав та виробничої безпеки найманих працівників області.

5.3. Система соціального захисту та соціального забезпечення населення

Станом на 01.10.2017 державні допомоги по області отримувало 60,1 тис. осіб. На виплату усіх видів державних допомог на 01.10.2017 спрямовано субвенції з Державного бюджету на загальну суму 897,3 млн грн, що на 11,2 % більше (806,9 млн грн), ніж на 01.10.2016.

Органами соціального захисту населення області обліковано 8888 осіб (6019 сімей), які переїхали з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції (станом на 25.10.2017).

Право на пільги за соціальною ознакою мають 316 тис. осіб, що становить майже третину від загальної чисельності жителів області. Станом на 01.10.2017

для надання пільг на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого палива та скрапленого газу спрямовано 185,5 млн гривень.

В області зареєстровано 78,9 тис. осіб з інвалідністю.

За 9 місяців 2017 року видано 4,6 тис. направлень на забезпечення технічними засобами реабілітації, із них 796 кріслами колісними, та 21,9 тис. направлень на забезпечення протезно-ортопедичними виробами та ортопедичним взуттям, із них для дітей з інвалідністю – 1777.

В органах соціального захисту населення на обліку для забезпечення санаторно-курортними путівками перебуває 4,2 тис. осіб із числа осіб з інвалідністю та ветеранів війни. Протягом 9 місяців 2017 року для забезпечення вищезазначеної категорії осіб санаторно-курортним лікуванням видано 464 путівки, що становить 11,1 % від загальної потреби.

З метою забезпечення спецавтотранспортом на обліку перебуває 2,1 тис. осіб з інвалідністю. Протягом 9 місяців 2017 року особам з інвалідністю видано 4 автомобілі.

На обліку в органах соціального захисту населення області станом на 25.10.2017 перебувало 223 інваліди війни із числа учасників АТО, 14 учасників війни та 339 членів сімей загиблих учасників АТО.

В області продовжує діяти і бюджетна програма щодо забезпечення житлом членів сімей загиблих учасників АТО, а також інвалідів I-II групи із числа учасників АТО та осіб, які брали безпосередню участь в АТО і втратили функціональні можливості нижніх кінцівок та потребують поліпшення житлових умов. У 2017 році комісіями щодо розгляду заяв членів сімей загиблих та осіб з інвалідністю з числа учасників АТО про виплату грошової компенсації станом на 20.10.2017 прийнято рішення про призначення грошової компенсації за належні для отримання жилі приміщення 17 родинам. На даний час область отримала субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам в сумі 6,8 млн грн, які спрямовані міським, районним бюджетам для виплати компенсації 10 особам.

На обліку для забезпечення санаторно-курортними путівками станом на 01.10.2017 перебуває 573 учасники АТО. Протягом 2017 року із числа зазначеної категорії громадян санаторно-курортними путівками забезпечено 133 особи, із них 20 путівок закуплено за рахунок коштів місцевого бюджету.

Для забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації у 2017 році звернулося 32 учасники антитерористичної операції. На даний час 19 осіб забезпечено необхідними засобами реабілітації повністю, 6 частково та по 7 ведеться відповідна робота.

Станом на 01.11.2017 в установах Пенсійного фонду в області на обліку перебуває 345,6 тис. пенсіонерів. Середній розмір пенсійної виплати на 1 жовтня 2017 року становить 2170,05 грн, що на 65,4 % перевищує прожитковий мінімум для осіб, які втратили працездатність.

Основні завдання на 2018 рік:

- реалізація конституційних прав громадян на соціальний захист, забезпечення рівня життя всіх груп населення не нижче прожиткового мінімуму;
- соціальний захист учасників антитерористичної операції та внутрішньо

переміщених осіб;

- підвищення стандартів життя людей з особливими потребами;
- стабільність пенсійної системи та пенсійного забезпечення громадян.

Очікувані результати:

- забезпечення своєчасного та в повному обсязі надання населенню всіх видів допомог, субсидій та пільг, передбачених чинним законодавством;
- поліпшення житлових умов членів сімей загиблих учасників АТО, осіб з інвалідністю 1-2 груп із числа учасників АТО, а також осіб, які втратили функціональні можливості нижніх кінцівок внаслідок безпосередньої участі в АТО шляхом забезпечення їх житлом;
- забезпечення у повному обсязі потреби постраждалих учасників АТО у технічних засобах реабілітації, санаторно-курортному лікуванні, психологічній реабілітації;
- забезпечення у повному обсязі потреби інвалідів у технічних засобах реабілітації, поліпшення рівня доступності інвалідів до всіх об'єктів громадського та цивільного призначення, освітніх закладів, транспорту та зв'язку, сприяння створенню умов для їх повноцінної життєдіяльності;
- підвищення розміру пенсійних виплат;
- зменшення заборгованості по сплаті внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

5.4. Охорона здоров'я

Станом на 30.09.2017 у системі медичної допомоги області функціонує 28 обласних медичних закладів, 22 центральні районні лікарні, 2 районні, 8 міських, 1 дитяча, 2 пологові будинки, 26 центрів первинної медико-санітарної допомоги, 2 дитячі поліклініки, 1 поліклініка для дорослих, 4 стоматологічні поліклініки та 2 дитячі санаторії. До складу центрів первинної медико-санітарної допомоги входять, як підрозділи, 155 лікарських амбулаторій (з них 54 міських та 101 сільська) і 663 фельдшерсько-акушерських пункти.

Реформування системи охорони здоров'я області здійснюється в напрямку оптимізації мережі закладів первинної ланки медико-санітарної допомоги, приведення наявного ліжкового фонду до обґрунтованих потреб територіальних громад з розширенням мережі закладів первинної медико-санітарної допомоги на засадах загальної практики-сімейної медицини та мережі відділень та пунктів швидкої (невідкладної) допомоги.

Ліжковий фонд медичних закладів області на 01.10.2017 становить 9368 ліжок. Незважаючи на щорічне скорочення ліжкового фонду, показник забезпеченості на 10 тис. населення залишається найбільшим серед областей України і становить 89,6, що значно перевищує показник по Україні (68,63).

Загальна кількість лікарів (без зубних лікарів) в області становить 3604 особи, або 35,2 на 10 тис. населення та середнього медичного персоналу 10384 особи, або 101,3 на 10 тис. населення.

Медичну допомогу на засадах загальної практики - сімейної медицини в області надавали 33 медичні заклади, з них 24 (72,7%) – заклади сільської

місцевості. Медичну допомогу надають 322 сімейні лікарі, з них 198 (61,5%) працюють у лікувально-профілактичних закладах сільської місцевості.

На фінансове утримання закладів охорони здоров'я за 9 місяців 2017 року спрямовано 1382,6 млн грн бюджетних коштів, що на 38,8% більше відповідного періоду 2016 року. На забезпечення хворих медикаментами спрямовано 55,2 млн грн, на харчування – 20,7 млн гривень. Видатки на одного мешканця збільшились на 40,4% і становлять 1348,98 гривень.

Протягом січня-вересня 2017 року з різних джерел фінансування на покращення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я області всього використано 134,4 млн грн, з них: 32,7 млн грн – на ремонтно-будівельні роботи, 100,8 млн грн – придбання медичного обладнання та апаратури, 695,9 тис.грн – на придбання санітарного автотранспорту.

В медичних закладах області налічується 664 одиниці санітарного автотранспорту, що становить 76,3% від нормативної потреби.

Основні завдання на 2018 рік:

- продовження реформування сфери охорони здоров'я області з акцентом на первинну ланку;
- доступна, якісна, сучасна медична допомога населенню;
- профілактика та лікування соціально небезпечних хвороб.

Очікувані результати:

- збільшення відсотку населення, що отримує допомогу у сімейних лікарів, забезпечення якісною медичною допомогою мешканців, особливо сільської місцевості, в повному обсязі;
- покращення профілактичного напрямку роботи, раннє виявлення захворювань, наближення медичної допомоги до населення;
- зниження рівня немовлячої смертності; збільшення частки нормальних пологів; запобігання випадкам материнської смертності;
- підвищення ефективності та якості надання спеціалізованої лікувально-профілактичної допомоги, збереження їх працездатності, збільшення тривалості життя;
- зниження рівня смертності від гострих інфарктів міокарду, первинної інвалідності, зумовленої серцево-судинними та судинно-мозковими захворюваннями, в першу чергу у працездатному віці;
- зниження рівня захворюваності на туберкульоз, онкологічні захворювання.

5.5. Освіта

В області функціонують 448 закладів дошкільної освіти, в яких отримують дошкільні послуги 94,9% дітей віком від 3 до 6 років. Чисельність дітей у закладах дошкільної освіти з розрахунку на 100 місць становить 113 осіб. Усіх дітей п'ятирічного віку охоплено різними формами здобуття дошкільної освіти.

У 2017-2018 навчальному році якісну й доступну повну загальну середню освіту у 520 закладах загальної середньої освіти отримують 92,4 тисяч учнів.

З метою забезпечення рівного доступу кожній дитині до якісної освіти, незалежно від місця проживання, задоволення потреб громад в наданні освітніх послуг, підготовки конкурентоспроможного випускника в області здійснено комплекс заходів з оптимізації мережі закладів загальної середньої освіти. Порівняно з минулим 2016-2017 навчальним роком за рахунок закриття, «призупинення» діяльності та реорганізації кількість закладів загальної середньої освіти зменшилась на 26.

З метою забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на здобуття якісних освітніх послуг, з урахуванням індивідуальних здібностей та стану здоров'я у 2017-2018 навчальному році у 87 закладах загальної середньої освіти функціонують 159 класів з інклюзивним навчанням для 194 дітей з особливими освітніми потребами, введено 149 посад асистента вчителя.

У 2017 році оптимізовано мережу професійно-технічної освіти шляхом припинення 2-х малокомплектних закладів. Замовлення щодо підготовки робітничих кадрів та молодших спеціалістів закладами професійно-технічної освіти виконано на 83,3%. Для забезпечення потреб ринку праці підготовлено 2614 кваліфікованих робітників. Проведено перепідготовку 32 слухачів із числа незайнятого населення.

У 2017-2018 навчальному році у 18-ти закладах професійно-технічної освіти навчаються 5139 учнів, що на 696 осіб менше минулорічного показника.

З метою реалізації пілотного проекту Уряду щодо модернізації та оновлення матеріально-технічної бази закладів професійно-технічної освіти в жовтні 2017 року відкрито Регіональний навчально-практичний центр з підготовки монтажників санітарно-технічних систем та устаткування на базі Прилуцького професійного ліцею. Наразі в області функціонує 9 навчально-практичних центрів галузевого спрямування для підвищення якості підготовки робітничих кадрів.

Обмеженість фінансового забезпечення спонукає заклади професійно-технічної освіти до розширення напрямів навчально-виробничої діяльності, надання платних освітніх послуг, збільшення обсягів професійної підготовки незайнятого населення. Так, за I півріччя 2017 року в навчально-виробничих майстернях виготовлено продукції та надано послуг населенню, підприємствам та організаціям на суму 4,4 млн грн, 116 млн грн з яких спрямовано на оновлення навчально-матеріальної бази закладів.

Здійснюють освітню діяльність 23 вищі навчальні заклади, які забезпечують навчання понад 23,0 тисяч студентів. Послуги в перепідготовці та післядипломній освіті надає Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К.Д.Ушинського.

Основні завдання на 2018 рік:

- створення сучасного освітнього середовища для дітей дошкільного віку;
- всебічний розвиток дитини, її талантів та здібностей, формування цінностей, необхідних для успішної самореалізації;
- розвиток професійної освіти відповідно до потреб регіонального ринку праці, у т.ч. розвиток системи освіти впродовж життя;
- підвищення якості і конкурентоспроможності вищої освіти.

Очікувані результати:

- відкриття 9 дошкільних навчальних закладів та 11 додаткових груп, в т.ч. шляхом стимулювання приватної ініціативи у сфері дошкільної освіти;
- здобуття дітьми з особливими освітніми потребами якісної освіти, зокрема, створення інклюзивних та (або) спеціальних груп;
- забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності, особливо у сільській місцевості;
- збалансування обсягів та напрямів підготовки робітничих кадрів відповідно до потреб регіонального ринку праці;
- підняття престижу робітничих професій серед учнівської молоді;
- підвищення рівня конкурентоспроможності випускників шкіл, ПТНЗ та ВНЗ.

5.6. Культура і туризм

З метою проведення на належному організаційному та творчому рівні культурно-мистецьких заходів з нагоди державних свят, пам'ятних дат, ювілеїв, фестивалів та конкурсів проведено 121 централізований культурно-мистецький захід. На реалізацію завдання з обласного бюджету за 9 місяців 2017 року було використано 1962,5 тис. гривень.

На виконання обласної цільової довгострокової Програми «Мистецька освіта Чернігівщини» витрачено 9,3 млн гривень. Протягом звітної періоду проведено 11 обласних конкурсів, в яких взяли участь 255 дитячих колективів та 2154 учні початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів. З обласного бюджету використано 68,5 тис. гривень.

З метою підтримки розвитку культурно-мистецьких закладів на поповнення бібліотечних фондів та передплату періодичних видань було використано 280,5 тис. гривень. Фонди бібліотек обласного підпорядкування поповнились на 2534 примірника книг, 656 примірників журналів, 109 комплектів газет.

На виконання Програми оновлення та розвитку Менського зоологічного парку загальнодержавного значення на 2016-2020 роки протягом 2017 року з обласного бюджету використано 3,8 млн гривень. Поповнено та оновлено колекцію тварин.

На проведення капітальних ремонтів на об'єктах культури та мистецтв обласного підпорядкування витрачено коштів обласного бюджету на суму 1,8 млн гривень. Крім того, 1,36 млн грн спрямовано на проведення поточних ремонтів приміщень та облаштування пандусів на об'єктах культури та мистецтв обласного підпорядкування.

Разом з тим, через фінансово-економічну нестабільність, нерівномірність бюджетних витрат культурні потреби жителів області забезпечені недостатньо. Переважна більшість закладів культури і мистецтв потребує капітального ремонту і технічного переоснащення, комп'ютеризації та підключення до мережі Інтернет.

Туристично-рекреаційний потенціал Чернігівщини був представлений на виставкових та презентаційних заходах у Києві, Одесі, Харкові, Львові та Гомелі.

Проведено 3 рекламно-інформаційні тури для представників туристичної сфери та ЗМІ.

З метою створення передумов для формування конкурентоспроможного туристичного продукту області проведено семінар-тренінг «Формування туристичного активу Чернігівської області» та виїзний семінар для жителів сільської місцевості з питань ведення підприємницької діяльності на базі садиби «Андріївські озера».

Для розвитку міжнародної співпраці підписано міжрегіональну угоду про співпрацю у туристичній сфері між Чернігівською облдержадміністрацією та Гомельським обласним виконавчим комітетом.

Видано 5 різновидів інформаційно-довідкової продукції українською, білоруською та польською мовами.

У Чернігівській області, як і в Україні в цілому, спостерігається позитивна динаміка кількості внутрішніх туристів. За 9 місяців 2017 року кількість екскурсантів, що відвідали музеї та заповідники області, збільшилась на 8,0%, це понад 692 тисячі осіб (за аналогічний період 2016 року майже 641 тисяча осіб). Зросли також суми надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів області. Так, за 9 місяців 2017 року порівняно з відповідним періодом 2016 року сума надходжень збільшилась майже на 41,0% та склала 304,5 тис. гривень.

На державному обліку в області перебуває 310 пам'яток містобудування та архітектури, садово-паркового мистецтва. З них 135 – пам'яток національного значення, 175 – місцевого значення.

Основні завдання на 2018 рік:

- розвиток культури і мистецтв;
- популяризація туристично-рекреаційного потенціалу Чернігівщини;
- розвиток сільського та фестивального (подієвого) видів туризму;
- збереження та облік пам'яток містобудування та архітектури, садово-паркового мистецтва.

Очікувані результати:

- формування гармонійного культурного середовища області;
- збереження, розвиток національної культурної спадщини;
- популяризація регіональної культурної індустрії;
- створення позитивного туристичного іміджу області; збільшення кількості туристів, що відпочивають у межах області;
- створення передумов для формування конкурентоспроможного обласного туристичного продукту;
- забезпечення повноти та доступності інформації про пам'ятки містобудування та архітектури, садово-паркового мистецтва області, збільшення кількості туристів, що відпочивають у межах області.

5.7. Фізична культура і спорт

Для занять фізичною культурою і спортом в області функціонує 26 стадіонів, 411 спортзалів, 3 криті 25-ти метрові плавальні басейни, 1239 спортивних

майданчиків (з них 33 з синтетичним покриттям), 764 футбольні поля, 41 фізкультурно-оздоровчий центр, 3 лижні, 4 веслувальні та 1 кінно-спортивна база, 100 стрілецьких тирів та 124 тренажерні зали.

Для організації фізкультурно-оздоровчої, реабілітаційної і спортивної роботи працюють 46 спортивних шкіл (ДЮСШ) з контингентом 15,7 тис. учнів, 2 школи вищої спортивної майстерності (ШВСМ), 3 центри фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх», центр інвалідного спорту «Інваспорт», 2 бази олімпійської підготовки (з біатлону та важкої атлетики), державний центр олімпійської підготовки з біатлону, державне підприємство «Олімпійський навчально-спортивний центр «Чернігів», 119 спортивних клубів (з контингентом 12,2 тис. осіб), 67 громадських організацій фізкультурно-спортивного спрямування.

В області розвивається 77 видів спорту (у т.ч. 28 олімпійських), працюють 1906 штатних спортивних працівників (з яких 995 – викладачі фізичного виховання навчальних закладів усіх рівнів і 355 - тренери-викладачі).

Всіма видами спорту у спортивних школах, секціях і клубах систематично займаються 24,6 тис. чол. Фізкультурно-оздоровчою і реабілітаційною роботами охоплено 65,6 тис. осіб. До занять спортом та реабілітації засобами фізичної культури залучено більше 394 особи з інвалідністю. Систематичними заняттями у спортивних школах охоплено 15,8% дітей і учнівської молоді віком 6-18 років, що проживають в області.

До складу збірних команд України (основний склад, кандидати і резерв) входять 229 представників Чернігівщини з 33 видів спорту. Троє представників області взяли участь в основних змаганнях 2017 року літніх Дефлімпійських іграх в м. Самсун (Туреччина). Денис Бистревський та Олексій Коломієць стали призерами Дефлімпійських ігор з плавання у складі збірної команди України.

Основні завдання на 2018 рік:

- створення умов для формування здорового населення;
- виконання планів підготовки провідних спортсменів Чернігівщини до зимових 2018 року Олімпійських і Паралімпійських ігор у м. Пхьончхан (Південна Корея), чемпіонатів світу та Європи.

Очікувані результати:

- виконання запланованих робіт з будівництва і реконструкції спортивних об'єктів;
- забезпечення якісної підготовки та участі представників області в зимових 2018 року Олімпійських і Паралімпійських ігор у м. Пхьончхан, чемпіонатів світу та Європи;
- досягнення рівня 20 % охоплення дітей і учнівської молоді віком 6-18 років систематичними заняттями у спортивних школах, секціях, клубах;
- розвиток спортивної інфраструктури для масових занять дорослого населення, дітей і молоді фізичною культурою та спортом, проведення спортивних змагань з ігрових видів для дітей, юнаків та ветеранів спорту.

5.8. Розвиток інформаційного простору

Станом на 01.10.2017 на Чернігівщині зареєстровано 343 місцеві періодичні друковані видання, регулярно виходить у світ 56 із них (54 газети, 2 журнали) загальним разовим тиражем близько 500 тис. примірників. За тематичним спрямуванням: 32 видання – громадсько- та загальнополітичні, 14 – інформаційні та інформаційно-рекламні, 7 – рекламні та рекламно-інформаційні, 1 – науково-популярне, 1 – для дозвілля, 1 – літературне.

Органи виконавчої влади, місцевого самоврядування (включно з виданнями, де вони співзасновники) є засновниками 26 друкованих видань, фізичні особи – 14, господарські товариства – 8, громадські об'єднання – 3, приватні підприємства – 2, релігійні організації – 2, навчальні заклади – 1, трудові колективи редакцій ЗМІ – 1.

У зв'язку з початком у 2016 році процесу реформування (роздержавлення) ЗМІ відповідно до Закону України «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» залишаються актуальними питання забезпечення прозорості та відкритості цього процесу, захисту пріоритетного права трудових колективів редакцій ЗМІ на визначення способу та етапу реформування, захисту майнових прав редакцій ЗМІ, їх перереєстрації у суб'єкти господарювання.

В області функціонують 60 суб'єктів видавничої діяльності, внесених до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Щодо теле- та радіо простору: в області діють 17 місцевих юридичних осіб – ліцензіатів Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (ліцензії телемовників мають 5 юридичних осіб, радіомовників – 6, провайдерів програмної послуги – 6).

Телемовники за формою власності: комунальні – 3; приватні – 2. За сферою розповсюдження: регіональні (в межах області) – 1; місцеві – 4.

Окрім того, теле- і радіомовлення в області здійснюють дві філії Національної суспільної телерадіокомпанії України: філія ПАТ «НСТУ» «Чернігівська регіональна дирекція» та філія ПАТ «НСТУ» «Новгород-Сіверська регіональна дирекція „Сіверська“», причому території розповсюдження програм першої охоплює практично всю територію області.

Обидві філії ПАТ «НСТУ», а також КП ТК «Прилуки» Прилуцької міської ради (м. Прилуки) мають ліцензії Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення на мовлення у цифровому форматі.

Наразі актуальним є питання збереження кадрового потенціалу філії Національної суспільної телерадіокомпанії України «Новгород-Сіверська регіональна дирекція „Сіверська“» у зв'язку з прийняттям рішення ПАТ «НСТУ» про її ліквідацію. Обласна державна адміністрація спільно з представниками громадськості лобіює питання перед керівництвом країни стосовно недопущення скорочення частки місцевого мовлення в прикордонному районі Чернігівщини, який межує з Російською Федерацією.

Зважаючи на проблемні питання інформаційної сфери, в області діє

Програма підтримки розвитку інформаційної та видавничої сфер Чернігівщини на 2016-2020 роки. Її важливі складові: фінансування заходів з висвітлення діяльності облдержадміністрації в обласних друкованих ЗМІ, інтернет-виданнях, через телерадіомовлення; підтримка друкованих видань та випуск книг місцевих авторів; систематичне проведення семінарів, засідань за «круглим столом», інших заходів з метою підвищення професійного рівня журналістів та осіб, відповідальних за зв'язки з громадськістю.

Основні завдання на 2018 рік:

- зміцнення інформаційної галузі Чернігівщини;
- забезпечення відкритості у діяльності органів влади, створення умов для реалізації на території області державної інформаційної політики та забезпечення інформаційних потреб населення;
- популяризація книжкової продукції Чернігівщини та збагачення її асортименту.

Очікувані результати:

- розвиток інформаційної галузі Чернігівщини, забезпечення задоволення інформаційних потреб населення області;
- досягнення ефективної комунікації органів влади та населення;
- підвищення професійного рівня журналістів ЗМІ області та стандартів журналістики;
- забезпечення регулярного випуску наукових, громадсько-політичних, літературних видань та видань для громадян з особливими потребами;
- стимулювання розвитку видавничої справи.

5.9. Розвиток громадянського суспільства

До інститутів громадянського суспільства області належать громадські організації, професійні і творчі спілки, організації роботодавців, благодійні організації, релігійні організації, недержавні засоби масової інформації та інші невідприємницькі товариства і установи.

До 01.01.2013 в області зареєстровано 496 громадських організацій. З 2013 року відповідно Закону України «Про громадські об'єднання» станом на 01.10.2017 зареєстровано 609 громадських організацій. Також в області нараховується 155 об'єднань громадян (50 профспілкових організацій, 94 благодійні фонди та організації, 11 творчих спілок).

Представники інститутів громадянського суспільства входять до консультативно-дорадчих органів при органах виконавчої влади: Громадської ради при облдержадміністрації, Колегії облдержадміністрації та колегій її структурних підрозділів, а також включаються до складу оргкомітетів, робочих груп з підготовки обласних заходів, проектів обласних програм тощо.

23 лютого 2017 року відбулись установчі збори інститутів громадянського суспільства, де було обрано новий склад Громадської ради при облдержадміністрації (71 особа), у подальшому затверджений розпорядженням голови облдержадміністрації. Станом на жовтень 2017 року до Громадської ради входить 67 представників інститутів громадянського суспільства.

Зважаючи на необхідність подальшого розвитку громадянського суспільства на Чернігівщині діє Обласна програма сприяння розвитку інститутів громадянського суспільства на 2016-2020 роки «Чернігівська громада», основні завдання якої: підтримка роботи Громадської ради при облдержадміністрації, інших консультативно-дорадчих органів в області, сприяння реалізації інститутами громадянського суспільства суспільно значимих програм і заходів, проведенню ними громадських моніторингів, здійсненню громадських та антикорупційних експертиз.

Основні завдання на 2018 рік:

- забезпечення тісної взаємодії між органами виконавчої влади області та інститутам громадянського суспільства;
- сприяння інститутам громадянського суспільства області у їх діяльності.

Очікувані результати:

- розвиток інститутів громадянського суспільства, взаємодія влади і громадськості;
- посилення спроможності інститутів громадянського суспільства щодо виконання їх статутних завдань, покращення іміджу органів виконавчої влади серед громадськості;
- реалізація інститутами громадянського суспільства суспільно значимих проектів;
- залучення експертів від інститутів громадянського суспільства до розробки суспільно важливих актів, врахування пропозицій громадськості при їх підготовці;
- забезпечення широкої інформаційної кампанії серед громадського сектору області про приклади меценатства та благодійництва, підвищення престижності участі юридичних та фізичних осіб у волонтерському русі та благодійництві.

6. Природокористування та безпека життєдіяльності людини

6.1. Використання природних ресурсів

Чернігівській області притаманна відносна різноманітність корисних копалин, які представлені практично всіма групами, за виключенням металічних. На території області розвідано понад 300 родовищ з 16 видів корисних копалин, проте більшість з них є незначними за запасами.

Мінерально-сировинна база області на половину складається з корисних копалин паливно-енергетичного комплексу (нафта, газ, конденсат, торф), більше, ніж на третину – із сировини для виробництва будівельних матеріалів, решта – це прісні і мінеральні води. Незначні обсяги складають нерудні корисні копалини для металургії та бішофіт.

Площа земель лісового фонду складає 739,5 тис. га, у тому числі вкритих лісовою рослинністю – 659,9 тис. га.

Лісистість території розподіляється нерівномірно і коливається від 37-41% в північних районах до 8-11% у південних. У породному складі лісів області

переважають хвойні насадження. Основною лісоутворюючою породою лісів Чернігівщини є сосна звичайна. Загальний запас деревостанів становить 175,4 млн м³. Середній запас на 1 га лісовкритих площ становить 268 м³.

Відновлення лісів області відбувається переважно за рахунок створення лісових культур на площах після суцільних рубок, а лісорозведення – на площах, які непридатні для сільськогосподарського використання: в ярах, на пісках, навколо річок та водойм.

Всього на території області протікає 1570 річок загальною довжиною 8369 км. Відповідно до класифікації річок України, це 2 великі річки – Дніпро (124 км в межах області) та Десна (505 км в межах області), 8 середніх – Сож, Трубіж, Супой, Удай, Судость, Сейм, Снов, Остер (загальна протяжність 723 км) та 1560 малих річок (загальна протяжність 7017 км). Серед малих річок 60 мають довжину більше 10 км.

В області налічується 24 водосховища загальною площею водного дзеркала 2200,7 га і об'ємом 47,96 млн м³ та 1839 ставків загальною площею водного дзеркала 8469,1 га, в яких зарегульовано 155,4 млн м³ води.

Рівень забезпечення області природними водами місцевого стоку становить 108,2 тис. м³/рік на 1 км² або 3,22 тис. м³/рік на одного мешканця.

Станом на 01.01.2017 загальна площа сільськогосподарських земель області складала 2124,0 тис. га, з яких 2067,5 тис. га (97,3 %) зайнято сільськогосподарськими угіддями.

Станом на 01.11.2017 нормативну грошову оцінку земель проведено в усіх населених пунктах (1511) на 100,0 % їх площі (300,8 тис. га), здійснено повторну грошову оцінку 276 земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності загальною площею 10,1 тис. га та 8 земельних ділянок несільськогосподарського призначення державної власності загальною площею 34,1 тис. га.

Основні завдання на 2018 рік:

- ефективне використання водних ресурсів;
- ефективне використання лісових ресурсів, поліпшення якісного складу лісів;
- раціональне та ефективне використання земельних ресурсів.

Очікувані результати:

- збереження і відтворення водних ресурсів, запобігання та ліквідація наслідків шкідливої дії вод;
- раціональне використання лісових ресурсів та розширене відтворення лісів, поновлення лісу;
- поліпшення стану та якісного складу лісів;
- збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів від використання природних ресурсів.

6.2. Охорона навколишнього природного середовища та техногенна безпека

Для забезпечення наповнення обласного реєстру об'єктів утворення

відходів (ОУВ) ведеться їх реєстр та реєстр об'єктів обробки та утилізації відходів (ООУВ). На даний час в реєстрі ОУВ обліковується 175 об'єктів, в реєстрі ООУВ – 7 об'єктів.

Станом на 01.10.2017 в обласному Реєстрі місць видалення відходів обліковується 544 об'єкти. Майже в повному обсязі паспортизовано місця видалення відходів в Бахмацькому, Бобровицькому, Борзнянському, Городнянському, Ічнянському, Корюківському, Прилуцькому, Ріпкинському, Сновському, Талалаївському та Чернігівському районах.

На виконання Програми охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області на 2014-2020 роки за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища в січні-жовтні 2017 року виконано природоохоронних заходів на загальну суму 8519,74 тис. грн, що становить 43,8% від запланованих на 2017 рік (19473,05 тис. гривень).

Фонд захисних споруд цивільного захисту області налічує 641 об'єкт, серед яких 157 сховищ та 484 протирадіаційні укриття. Протягом 9 місяців 2017 року проведено 512 комплексних перевірок об'єктів колективного захисту населення (80 % від загальної кількості).

Протягом січня-жовтня 2017 року на території області було зареєстровано 3 надзвичайні ситуації та 2806 небезпечних подій, у тому числі: 562 дорожньо-транспортні пригоди, 1186 побутових пожеж, 805 пожеж у природних екосистемах, 5 аварійних ситуацій на мережах життєзабезпечення, 145 випадків виявлення боєприпасів Другої Світової війни та 1 – сучасного артилерійського снаряду, 51 випадок загибелі людей на водних об'єктах.

Внаслідок надзвичайних ситуацій та небезпечних подій загинуло 230 осіб та 742 особи постраждали.

Із загальної кількості небезпечних подій 71 % припадає на побутові пожежі та пожежі в природних екосистемах області через тривалі періоди сухої погоди та необережне поводження населення з вогнем.

Основні завдання на 2018 рік:

- зменшення негативного впливу відходів на довкілля, збереження і відтворення природного різноманіття;
- захист населення і територій від надзвичайних ситуацій.

Очікувані результати:

- збереження і відтворення ландшафтного різноманіття, дотримання екологічної рівноваги;
- зниження рівня ризику виникнення надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, забруднення об'єктів довкілля токсичними відходами, своєчасна ліквідація надзвичайних ситуацій та зменшення матеріальних збитків і втрат у разі виникнення таких ситуацій.

7. Добровільне об'єднання територіальних громад

З початку 2017 року до громад, які пройшли шлях об'єднання у 2015-2016 роках, додалась ще 151 місцева рада, які утворили 18 об'єднаних територіальних громад. З них в 14 ОТГ в жовтні вже відбулись перші місцеві

вибори, ще у 4 новоутворених об'єднаних територіальних громадах перші місцеві вибори відбудуться у грудні 2017 року.

На початок 2018 року на території області функціонуватиме 37 об'єднаних територіальних громад. Таким чином, право на визначення територіальної основи місцевого самоврядування вже реалізувало 297 рад області (751 населений пункт), що охоплює понад 50% території області, де проживає більше третини її населення.

У 2017 році на території області функціонувало 19 ОТГ, 16 з яких мали прямі міжбюджетні трансферти з державним бюджетом.

За січень-вересень 2017 року доходний ресурс бюджетів 16 об'єднаних територіальних громад, які отримують міжбюджетні трансферти з державного бюджету, склав 720,5 млн грн (зріс у 3,2 рази порівняно з відповідним періодом 2016 року), із яких власні доходи – 335,4 млн грн (у 2,2 рази більше), трансферти з інших бюджетів – 385,1 млн грн (у 5 разів більше).

Крім передбачених бюджетом трансфертів, у 2017 році для 16 ОТГ області, утворених у 2015-2016 роках, було виділено 84,8 млн грн субвенції на розвиток інфраструктури. За кошти субвенції в об'єднаних громадах області реалізується більше 80 проектів, які спрямовані на покращення стану об'єктів соціальної інфраструктури, зокрема капітальний ремонт, утеплення загальноосвітніх навчальних закладів, адміністративних будівель, ремонт, реконструкція дошкільних навчальних закладів та будинків культури, капітальний ремонт автомобільних доріг, будівництво вуличного освітлення, придбання шкільних автобусів, спецтехніки та обладнання для комунальних підприємств, інше.

Основні завдання на 2018 рік:

- сприяння добровільному об'єднанню територіальних громад та добровільному приєднанню до об'єднаних територіальних громад;
- надання організаційно-методичної та консультативної допомоги новоутвореним об'єднаним територіальним громадам; проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи.

Очікувані результати:

- утворення спроможних об'єднаних територіальних громад;
- підвищення інформаційної обізнаності представників об'єднаних територіальних громад, поліпшення якості підготовки проектних документів.

**Директор Департаменту
економічного розвитку
облдержадміністрації**

Ю.А. Свириденко